

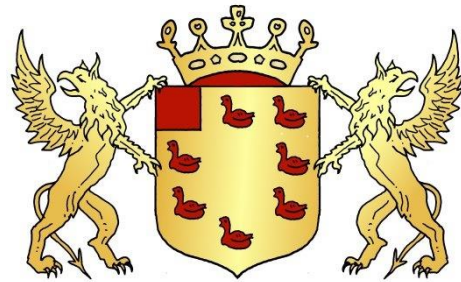
Cultuurnota

Cultuur de verbindende factor 2022-2024

Voorwoord

Theater, muziek, kunstbeoefening, educatie, monumenten, cultuurgeschiedenis: Heemstede heeft een rijk cultureel leven. Dat is iets om trots op te zijn en om te koesteren. Want cultuur brengt jong, oud, beoefenaars en consumenten bij elkaar, zet aan tot denken, roept emoties op en zorgt voor ontspanning. Kortom: ook de cultuur maakt dat het zo prettig wonen is in Heemstede.

Wat goed is willen we behouden en zo mogelijk versterken. Met dat uitgangspunt was het de bedoeling in 2020 een geactualiseerde versie van de cultuurnota 2016-2019 te maken. Maar in 2020 zette de coronacrisis de wereld op zijn kop, met ook voor de cultuursector grote gevolgen. In Heemstede is een breed coronaherstelplan gemaakt, waarin uiteraard de culturele sector ook de nodige aandacht krijgt. De maatregelen waarmee we in Heemstede de cultuursector steunen, zijn verwerkt in deze geactualiseerde nota.

De nota beschrijft hoe we ervoor zorgen dat we het goede culturele klimaat in ons dorp behouden, ook na corona. We willen dat cultuur laagdrempelig en voor iedereen toegankelijk is en blijft. De acties in het kader van het coronaherstelplan ondersteunen dit streven. Natuurlijk spelen inwoners, culturele organisaties, ondernemers en gemeente ook samen een rol hierin.

Als gemeente richten we ons vooral op het bieden van basisvoorzieningen en het stimuleren van cultuurbeleving. We zorgen dat de voorwaarden aanwezig zijn voor een bloeiend cultureel leven en brengen partijen met elkaar in contact.

Natuurlijk liggen er uitdagingen voor ons. De ambities moeten passen binnen het budget dat beschikbaar is. Onze inzet is: wat goed gaat willen we voor de komende periode behouden, met daarnaast ruimte voor veranderingen. Zodat onze inwoners en bezoekers gebruik kunnen maken van een veelzijdig, kleurrijk, breed en inspirerend cultuuraanbod.

Bij het opstellen van deze cultuurnota is er overleg en afstemming geweest met de verschillende partners die in Heemstede in de culturele sector actief zijn. We hopen dat u met ons tot de conclusie komt dat dit heeft geleid tot een mooie en evenwichtige cultuurnota voor de komende periode.

Met heel veel plezier en trots bied ik u dan ook deze cultuurnota, getiteld 'Cultuur de verbindende factor 2022-2024' aan.

Sjaak Struijf
Wethouder Cultuur

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 Cultuurbehoud	5
Hoofdstuk 2 Cultuurparticipatie	8
Hoofdstuk 3 Cultuureducatie	13
Hoofdstuk 4 Versterken cultuurhistorisch besef	16
Hoofdstuk 5 overzicht kosten	18
Bijlage 1 Gemeentelijke monumenten	19
Bijlage 2 Geschiedenis en bodemarchief Heemstede	20
Bijlage 3 Archeologische Waardenkaart	28
Bijlage 4 Procedure besluitvorming archeologisch onderzoek	40

Inleiding

De gemeente streeft met het cultuurbeleid naar meer integratie van cultuur in de samenleving

Dat willen we bereiken door het cultuurhistorisch besef van de inwoners en de deelname aan cultuur te bevorderen. En dat doen we door verbinding te leggen tussen de verschillende cultuuruitingen (zoals voorstellingen, kunst en monumenten) en door verbindingen aan te brengen tussen cultuur en verschillende andere disciplines (zoals onderwijs en recreatie). Op deze wijze proberen we de inwoners van Heemstede bewust in contact met cultuur te brengen.

In december 2015 heeft de gemeenteraad de Cultuurnota “Verbinding met én door Cultuur” voor de periode 2016-2019 vastgesteld. Het cultuurbeleid is geformuleerd vanuit de gedachte dat cultuur kan bijdragen aan de ontplooiing en de verrijking van mensen. Ook menen wij dat cultuur, en met name het deelnemen aan culturele activiteiten en het bezoeken van voorstellingen, een belangrijke bindende werking voor de lokale samenleving heeft.

Het Heemstedese cultuurbeleid is onderverdeeld in 3 pijlers

Dit zijn de pijlers:

1. Cultuurbehoud
2. Cultuurparticipatie
3. Cultuureducatie

Deze worden in hoofdstuk 1 tot en met 3 behandeld. Daarnaast wordt in hoofdstuk 4 apart aandacht besteed aan de partners die een bijdrage leveren aan het versterken van het cultuurhistorisch besef in Heemstede. Tot slot staat in hoofdstuk 5 het financiële overzicht.

In deze notitie wordt het huidige beleid dat in de Cultuurnota “Verbinding met én door Cultuur” is opgenomen geëvalueerd

Waarbij we per pijler een antwoord geven op de vragen “Wat willen we?”, “Wat is er al/wat doen we al?” en “Wat gaan we (extra) doen?” in de periode 2022-2024. Indien nodig wordt een aanpassing van de beleidsdoelstellingen weergegeven. Hierbij staan we op het standpunt “wat goed gaat moeten we zeker niet veranderen”. Daarnaast is het huidige cultuurbudget leidend.

De Cultuurnota “Cultuur de verbindende factor 2022-2024” is er voor iedereen

Voor jong of oud, van professionals tot amateurs. Het maakt niet uit. Deze Cultuurnota is er voor iedereen die zich betrokken voelt bij het culturele leven in Heemstede.

Hoofdstuk 1 Cultuurbehoud

Wat willen we?

In samenwerking met verschillende partners uit het veld het cultureel erfgoed breder onder de aandacht brengen van de inwoners van Heemstede met als doel om het erfgoed voor de toekomst te beschermen/behouden.

Wat is er al/wat doen we al?

Hieronder volgt een overzicht van de activiteiten en projecten die we al op het gebied van cultuurbehoud doen:

- **Gemeentelijke Monumentenlijst**
Sinds 2005 heeft de gemeente een Gemeentelijke Monumentenlijst. Op deze lijst staan op dit moment 57 gemeentelijke monumenten. Zie voor het proces voor aanwijzing tot gemeentelijk monument en voor het totale overzicht **bijlage 1**.
- **Subsidie restauratie/onderhoud gemeentelijke monumenten**
Eigenaren kunnen op grond van de Bijzondere verordening incidentele subsidies gemeentelijke monumenten een subsidie aanvragen van maximaal € 5.000 per jaar voor restauratie en onderhoud van het gemeentelijke monument. Hierbij is sprake van een cofinanciering. In totaal is hier jaarlijks een subsidie van € 15.000 beschikbaar. In de afgelopen periode zijn door o.a. de volgende monumenteneigenaren subsidies aangevraagd:

Monument	Restauratie/onderhoud	Subsidie
Herenweg 61	Herstel klompenhok	€ 5.000
Kerklaan 15	Plaatsen luiken	€ 2.787
Raadhuisplein 3	Herstel fundering	€ 5.000
Blekersvaartweg 24	Vervangen kozijn	€ 1.367
Totaal		€ 14.154

- **Grafstenentuin op Algemene begraafplaats**
In deze tuin worden na ruiming van het graf de stenen geplaatst met een grote architectonische of (cultuur)historische waarde. Op dit moment staan er 21 grafstenen in de Grafstenentuin.
- **Archeologische erfgoed/waardenkaart**
Wettelijk is vastgesteld dat projecten met een omvang kleiner dan 100 m² zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Gemeenten mogen hiervan afwijken. Een en ander is verwerkt in een Archeologische Waardenkaart Heemstede. Deze waardenkaart hanteert een indeling in zes verschillende zones of categorieën. Van elk van deze categorieën is bepaald vanaf welke planomvang (oppervlakte en diepte) rekening gehouden moet worden met het (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek.

In **bijlage 2** treft u een overzicht aan van de landschappelijke ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis. De Archeologische waardenkaart Heemstede is als **bijlage 3** opgenomen. Tevens treft u een toelichting op de kaart aan.

Indien een grondroerende werkzaamheid op grond van de Archeologische waardenkaart noopt tot een archeologisch onderzoek, is sprake van een voorgeschreven besluitvormingsproces. Voor een overzicht van deze procedure verwijzen wij u naar **bijlage 4**.

Bij dit besluitvormingstraject dient het college zich te laten adviseren door een senior-archeoloog. Deze dienstverlening kopen wij sinds 2011 in bij NMF Erfgoedadvies (voorheen Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland).

- **Archeologisch Depot**

De provincie Noord-Holland heeft de wettelijke taak om een archeologisch depot in stand te houden waar vondsten worden opgeslagen met het oog op behoud, onderzoek en toegankelijkheid. Archeologische vondsten uit Heemstede zijn/worden daar opgeslagen. Het depot maakt onderdeel uit van het Centrum "Het huis van Hilde" in Castricum. Daar is tevens een permanente tentoonstelling te zien over de archeologie en de bewonersgeschiedenis van Noord-Holland. De archeologische vondsten uit Heemstede zijn daar te vinden.

- **Archieven**

Sinds 1 oktober 2000 bestaat er een samenwerkingsverband tussen de gemeente Heemstede en het Noord-Hollandsarchief in Haarlem voor het beheer van de gemeentelijke historische archieven. Het gemeentelijk archief is sindsdien overgebracht naar Haarlem

- **Informereren eigenaren monumenten**

De bescherming van ons cultureel erfgoed is gebaat bij een goede informatievoorziening. Daarom worden de eigenaren van de monumenten geïnformeerd over voor hen belangrijke informatie, zoals financiële regelingen. In 2018 heeft zo'n bijeenkomst in de Burgerzaal plaatsgevonden.

Wat gaan we (extra) doen?

- We actualiseren de Gemeentelijke Monumentenlijst. Dit doen we in samenwerking met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek en andere partijen.
- Bezien wordt of de Archeologische Waardenkaart Heemstede (incl. toelichting) én het besluitvormingstraject betreffende de grondroerende werkzaamheden in overleg met NMF Erfgoedadvies herijkt moet worden én in lijn gebracht moet worden met de Omgevingswet.
- Door voortschrijdend inzicht blijven de grafstenen met een grote architectonische of (cultuur) historische waarde van geruimde graven in situ bewaard. Dit doet de geschiedenis meer recht aan dan het verplaatsen van de stenen naar de grafstenentuin. Dit doen we in samenwerking met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek en een funerair deskundige.

In de nabije toekomst wordt onderzocht of de begraafplaats ook meer een parkfunctie kan krijgen. Deze parkfunctie kan bijdragen aan een verbrede mogelijkheid van bezoek. Niet alleen om de doden te eren of geliefde overledenen te bezoeken, maar ook een passief recreatieve manier, zoals wandelen, boeken lezen, natuur en park bekijken.

Naast bijeenkomsten voor uitvaarten zijn er door de begraafplaats verspreid over het hele jaar ook andere bijeenkomsten gepland en georganiseerd. De verschillende bijeenkomsten, herdenkingen en vieringen op een rij:

- Moederdag (tweede zondag in mei)
- Vaderdag (tweede zondag in juni)
- Veteranendag (zaterdag rond 29 juni)
- Open monumentendagen (tweede weekend van september)
- Lichtjes avond (medio november)
- Weekend van de Begraafplaats (landelijke actie).

- We continueren de mogelijkheid om een subsidie aan te vragen voor restauratiewerkzaamheden/onderhoud aan een gemeentelijk monument.

- We organiseren in de komende periode een informatiebijeenkomst voor bewoners/eigenaren van de Heemstedse monumenten. Dit doen we samen met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek, NMF Erfgoedadvies en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- We stellen in de komende periode een Kerkenvisie op. Dit doen we samen met een extern adviesbureau. Om dit mogelijk te maken is een subsidie van € 25.000 ontvangen van het Ministerie van OCW.

Hoofdstuk 2 Cultuurparticipatie

Wat willen we?

Meer inwoners gebruik laten maken van het culturele aanbod in Heemstede

Wat is er al/wat doen we al?

Hieronder volgt een overzicht van de activiteiten en projecten die we al op het gebied van cultuurparticipatie doen:

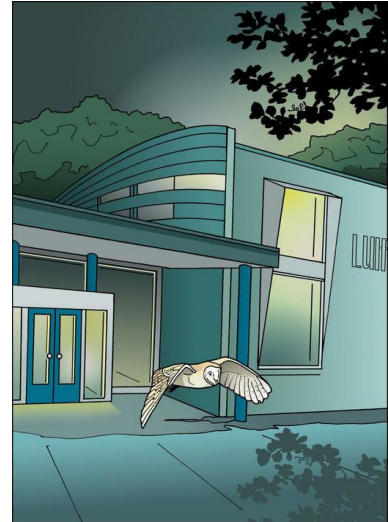
- **Podiumaanbod in Heemstede**

Stichting Podia Heemstede

Sinds 2005 organiseert de Stichting Podia Heemstede het podiumaanbod in Heemstede. Op deze wijze wordt gestreefd naar een afstemming van de podiumprogrammering in de gemeente en de omliggende theaters. Met als doel dat de verschillende podia elkaar kunnen versterken/aanvullen. De Stichting Podia Heemstede ontvangt hiervoor een gemeentelijke subsidie van € 100.000.

Heemstedse KunstKring

De Heemstedse KunstKring (HKK) is een vereniging met 375 leden. De leden kunnen jaarlijks een keuze maken uit een ruim aanbod van circa veertig voorstellingen, variërend van toneel, dans, muziek en cabaret. Aanvullend biedt de HKK vanaf 12 opstapplaatsen in Heemstede busvervoer aan naar de theaters. Hiervan wordt door meer dan 30% van de leden gebruik gemaakt. Naast dit aanbod organiseert de HKK ook leuke excursies naar musea, tentoonstellingen en andere interessante culturele manifestaties. De HKK reikt om de twee jaar de Minervaprijs uit aan een cultureel initiatief. Tevens is er inmiddels een juniorprijs in het leven geroepen en daarmee besteedt de HKK dus ook aandacht aan de jeugd. De gemeente ondersteunt de activiteiten van de HKK door een jaarlijkse subsidie beschikbaar te stellen. Daarnaast maakt de HKK gebruik van de Burgerzaal voor de presentatie van het komende theaterseizoen.

Stichting Vier het Leven

De landelijke Stichting Vier het Leven verbindt mensen op hoge leeftijd met de maatschappij door op regelmatige basis sociaal-culturele activiteiten te organiseren. Dit doet de stichting door ouderen persoonlijk te begeleiden naar theater- en filmvoorstellingen, concerten en musea. Hierdoor worden de drempels die kwetsbare ouderen tegenhouden om de deur uit te gaan weggenomen. Sinds enkele jaren is de Stichting Vier het Leven ook actief in Heemstede. Gemiddeld komen er zo'n 150 aanmeldingen vanuit Heemstede. Jaarlijks ontvangt de stichting een incidentele subsidie van € 1.000.

- **Cultuurparticipatie Welzijnswerk**

Het aanbod van het Heemstedse Welzijnswerk is gericht op verschillende doelgroepen, van jong tot oud. In De Luifel worden onder andere cultuuractiviteiten georganiseerd gericht op ontmoeten. In de Pauwehof (in samenwerking met de Diaconie van de Protestantse Kerk) vinden diverse activiteiten plaats, gericht op 75-plussers, zoals tekenen, dans en beeldhouwen.

- **Betrekken van inwoners (alle leeftijden) bij invulling aanbod**

Het is van groot belang om te weten wat de inwoners van Heemstede vinden van het culturele aanbod. Past dit bij de wensen van de inwoners. Daarom is in samenwerking met verschillende maatschappelijke- en culturele partners in 2017 een enquête gehouden.

Circa 2.500 huishoudens hebben deze enquête ontvangen. Circa 800 huishoudens hebben de enquête ingevuld. Geconcludeerd kan worden dat veel Heemstedenaren geïnteresseerd zijn in kunst en cultuur. Er valt echter nog veel te winnen wat betreft de bekendheid met het aanbod en de betrokken organisaties in Heemstede. Hoewel een overgrote meerderheid van de respondenten aangeeft geen culturele activiteiten te missen, is er een aantal suggesties gegeven waarmee het aanbod kan worden gegeven, te weten op het gebied van muziek en meer aanbod voor kinderen (Bibliotheek).

De betrokken organisaties hebben in reactie op de resultaten aangegeven dat zij met de uitkomsten uit de enquête aan de slag gaan.

- **Cultureel Platform Heemstede**

Sinds 2016 was een Cultureel Platform in Heemstede (o.a. orkesten, koren, WIJHeemstede en Bibliotheek) actief. Doel hiervan is o.a. meer inzicht te krijgen van elkaars aanbod en waar mogelijk kruisbestuiving te creëren. In het verleden zijn al meerdere dwarsverbanden gelegd, zoals gezamenlijke optredens, optreden bij de bibliotheek.

- **Beeldende kunst in Heemstede**

De gemeente probeert op lokaal niveau de nodige randvoorwaarden te scheppen voor de Heemstedse kunstenaars om hun beroep te kunnen uitoefenen.

Kunstlijn

De gemeente neemt sinds jaren deel aan de jaarlijkse georganiseerde (regionale) Kunstlijn. In het kader van de Kunstlijn stellen beeldende kunstenaars uit de regio tijdens het eerste weekend van november hun ateliers open voor publiek. Om dit mogelijk te maken ontvangt de Kunstlijn een structurele subsidie.

Kunstbeurs Heemstede

In het voorjaar organiseert de Stichting Kunstbeurs Heemstede al jaren de Kunstbeurs. Tijdens deze Kunstbeurs is gedurende het weekend sprake van exposities en performances. Het doel is om beeldende kunst aan een zo breed mogelijk publiek te tonen en de kunstenaars in de gelegenheid te stellen om werk te verkopen. Er komen zo'n 2.500 mensen op dit evenement af. Jaarlijks verzoekt de stichting een incidentele subsidie van € 500.

Exposities in raadhuis

Kunstenaars kunnen een verzoek doen om te mogen exposeren in het raadhuis (publiekshal/Burgerzaal). Doel van deze expositie is, net als bij de Kunstlijn en Kunstbeurs, meer bekendheid te geven aan de verschillende kunstenaars en de inwoners in aanraking te laten met de verschillende kunstuitingen. In het pré-coronajaar 2019 hebben de volgende exposities plaatsgevonden:

<p>Exposities Burgerzaal 2019 Marisca en Astrid (jan-mrt) Werkdag BV (april-mei) Ton van Ierschoot (juni-aug.) Expositie Reddingsbrigade (september) Roze Kunstlijn (okt-nov) Scott Bronfman (december)</p>	<p>Exposities Publiekshal 2019 Eric Coolen (januari) Paulien Boldingk (feb-mrt) Bob v.d. Mik (april-sept.) Roze Kunstlijn (okt-nov.)</p>
--	---

Gebleken is dat het aantal bezoekers per opening sterk kan verschillen.

Uitlenen gemeentelijke kunstcollectie

De gemeente heeft een ruime collectie (schilderijen en objecten) in eigendom. Deze werken hangen in het raadhuis en andere gemeentelijke panden. Daarnaast wordt het uitgeleend aan WIJ Heemstede en verzorgingshuizen.

- **Gemeentelijke atelierruimtes**

De gemeente heeft vijf ateliers in het “Hildebrandhuis” in eigendom. De huidige kunstenaars werken in het atelier en sommige geven daar ook les. Het is een hecht kunstenaarsgezelschap. Gedurende het Kunstlijnweekend zijn de meeste ateliers open. Er vindt weinig doorstroming van kunstenaars plaats.

- **Amateurkunstverenigingen**

Onder amateuristische kunstbeoefening verstaan we: het uitoefenen van een kunstvorm in het kader van vrijetijdsbesteding. Heemstede heeft een gevarieerd aanbod van amateurkunstverenigingen, waaronder orkesten en koren. Niet alleen bieden deze verenigingen aan de Heemstedse inwoners de gelegenheid zich actief met amateurkunst bezig te houden, maar leveren zij via optredens een bijdrage aan de mogelijkheid van passieve participatie. Om dit mogelijk te maken zijn goede repetitie- en uitvoeringsruimten van groot belang. Tevens is betaalbaarheid een zorg, om bezoekers een laagdrempelig tarief te kunnen rekenen.

- **Minimabeleid**

Gebleken is dat sommige ouders afzien van muzikles voor hun kinderen. Dit vanwege de relatief hoge kosten die gemoeid zijn met de muziklessen van niet-gesubsidieerde muzikscholen. Om te voorkomen dat kinderen wegens financiële redenen niet kunnen deelnemen, bieden we in voorkomende gevallen ondersteuning via ons minimabeleid.

Wat gaan we (extra) doen?

- Kunst en Cultuur dragen bij aan preventie van zorg, aan ontwikkeling en verrijking van mensen, maar ook aan hun sociale en maatschappelijke participatie. Daarom blijven we stimuleren dat er meer verbindingen worden gelegd tussen de verschillende organisaties op het vlak van Cultuur en organisaties vanuit het brede, Sociale Domein (welzijn, zorg, werk en onderwijs). Het is onze ambitie om te bevorderen dat Cultuur niet alleen onze inwoners verrijkt op cultureel vlak, maar hen ook verbindt op maatschappelijk en sociaal vlak.
- We gaan de Stichting Vier het Leven jaarlijks structureel subsidiëren met € 1.000 voor de dienstverlening aan de Heemstedse kwetsbare ouderen.
- We steunen de Stichting Kunstbeurs Heemstede met een jaarlijkse structurele subsidie van € 500 voor het organiseren van de Kunstbeurs in Heemstede.
- We zetten de mogelijkheid om te kunnen exposeren in het raadhuis (Burgerzaal/Publiekshal) voort; slechts in uitzonderlijke gevallen wordt nog een opening georganiseerd.
- We gaan het Cultureel Platform Heemstede nieuw leven inblazen en indien nodig aanvullen met andere partners (o.a. jeugd). Daarnaast starten we met een digitaal cultureel platform, waarop inwoners online alle activiteiten kunnen vinden die in Heemstede door culturele (of

andere) organisaties worden georganiseerd. (Zie hieronder bij 'Extra maatregelen als gevolg van coronacrisis').

- We gaan deze periode gebruiken om wederom een enquête naar het culturele aanbod in Heemstede te houden en de resultaten gaan we vergelijken met de enquête uit 2017.
- We gaan het gemeentelijke atelierbeleid de komende periode herijken, waardoor meer doorstroming plaatsvindt, zodat ook jongere kunstenaars aan bod komen. Denk hierbij aan tijdelijke in plaats van permanente huurovereenkomsten. Echter, de huidige afspraken met de zittende huurders worden gerespecteerd. Tevens wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van een "broedplaats" waarbinnen verbindingen worden gelegd met andere terreinen, zoals sport en onderwijs. Hierbij wordt gekeken naar de huidige locatie, maar ook naar andere locaties in Heemstede.
- We blijven ons inzetten om samen met de Heemstedse orkesten te zoeken naar geschikte repetitie- en uitvoeringsruimte. Daarnaast gaan we met hen in gesprek om de mogelijkheid te onderzoeken naar betaalbare tickets (laagdrenpelig tarief voor de bezoekers) en welke mogelijkheden de orkesten kunnen bieden binnen ons minimabeleid (zoals muzieklessen, in bruikleen geven van instrumenten).

Extra maatregelen als gevolg van coronacrisis

De coronacrisis heeft de culturele sector sterk geraakt. Daarom treffen we extra maatregelen om de culturele infrastructuur in Heemstede te behouden en versterken. Deze maatregelen worden voor 2022 bekostigd vanuit het extra budget dat het Rijk beschikbaar heeft gesteld om de negatieve gevolgen van de coronacrisis voor de cultuursector te bestrijden.

- **Digitaal cultureel platform**
Digitalisering geeft de sector de kans om de toekomstbestendigheid te vergroten en (nog) beter aan te sluiten bij de wensen van het publiek. Inwoners kunnen zich zo online oriënteren op het complete aanbod van voorstellingen, producties en activiteiten in Heemstede. Het digitaal platform kan een plek worden waar cultuuraanbieders en inwoners elkaar digitaal kunnen ontmoeten, samenkomen en allerlei activiteiten met elkaar kunnen doen. Het kan ook een middel zijn om digitale cultuuruitingen te organiseren en live te streamen. De culturele partners zijn nauw betrokken bij het opzetten van het platform. Voor het bouwen van het platform is in 2021 €30.000 gereserveerd. Voor hosting, onderhoud en doorontwikkeling reserveren we een budget van €10.000 per jaar.
- **Jaarlijks terugkerend cultureel evenement**
Via een jaarlijks te organiseren evenement kunnen inwoners kennis maken met alle vormen van cultuur die de gemeente Heemstede te bieden heeft. Het biedt de mogelijkheid elkaar te ontmoeten, samen van cultuur te genieten én om bezoekers te verleiden meer gebruik te maken van het Heemstedse cultuuraanbod. Uitgangspunt is dat de culturele partners het evenement gezamenlijk organiseren. De gemeente zal het initiatief waar mogelijk faciliteren. Om het evenement financieel mogelijk te maken stellen we jaarlijks een subsidie beschikbaar van maximaal € 15.000.
- **Laagdrenpelige subsidieaanvraag voor kleine culturele initiatieven**
Voor het organiseren van activiteiten is het mogelijk een beroep te doen op het bestaande budget voor burgerinitiatieven. Niet alle culturele initiatieven voldoen aan de voorwaarden die hiervoor gelden. Het is daarom ook mogelijk op grond van de Algemene subsidieverordening Heemstede een waarderingssubsidie van €250 of €500 beschikbaar te stellen. Bij deze subsidie worden de activiteiten van een instelling gewaardeerd, waarbij geen verband bestaat tussen de kosten die de instelling maakt en de subsidie die zij ontvangt. De

waarderingssubsidie is aan te vragen zonder al te veel administratieve rompslomp.
Voor deze subsidie stellen we een budget van maximaal €10.000 per jaar beschikbaar.

Hoofdstuk 3 Cultuureducatie

Wat willen we?

Een goede informatieverstrekking en voorlichting aan de Heemstedse inwoners kan bijdragen aan de bevordering van het cultureel historisch besef én aan het besef dat het een belangrijke maatschappelijke waarde vertegenwoordigt waar aandacht aan moet worden gegeven.

Wat is er al/wat doen we al?

Hieronder volgt een overzicht van de activiteiten en projecten die we al op het gebied van cultuureducatie doen:

- **Fiets- en wandelroutes**

De verschillende fietsroutes en wandelroutes langs de Heemstedse historische buitenplaatsen, kunst in de openbare buitenruimte én Begraafplaats/Groenendaal zijn voor veel inwoners (en onderwijs) een aantrekkelijke educatieve kennismaking met het cultureel erfgoed.

- **Lokale Omroep**

Voor Heemstede vervult Haarlem105 RTV de functie van lokale omroep. Haarlem 105 RTV geeft aandacht aan de gebeurtenissen in Heemstede. Behalve honderden berichten over gebeurtenissen in Heemstede op de website, app, tekstTV, Twitter en Facebook is Haarlem 105 RTV ruim vertegenwoordigd op TV en radio, met bijzondere aandacht voor Cultuur en Educatie. Om dit mogelijk te maken ontvangt Haarlem 105 RTV een subsidie van € 15.000.

- **Open Monumentendagen**

Jaarlijks organiseert de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek de Open Monumentendagen in Heemstede. Deze dagen vallen samen met de Nieuwe Inwonersdag. Gedurende dit weekend zijn verschillende erfgoederen open (Oude Kerk, Raadhuis, Begraafplaats en verschillende buitenplaatsen). Op deze locaties vinden die dagen rondleidingen, maar ook optredens van de Heemstedse orkesten/koren plaats.

- **Lidmaatschap Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen**

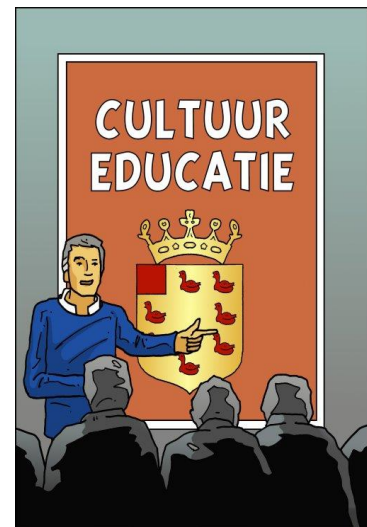
Sinds 2016 zijn we lid van de Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen. Deze stichting bundelt alle relevante informatie over kastelen, buitenplaatsen en landgoederen en maakt deze informatie digitaal toegankelijk voor een breed publiek. Het lidmaatschap bedraagt hiervoor € 500 per jaar.

- **Mobiele Game Buitenplaatsen**

In 2015 hebben we de pilot "Mobiele Game Buitenplaatsen" ondersteund. Voor verschillende buitenplaatsen in de regio (waaronder Groenendaal) is een game gemaakt. Op een spannende en verhalende manier worden deze buitenplaatsen digitaal toegankelijk voor kinderen tussen de 6-12 jaar.

- **Informatiebordjes monumenten**

In het verleden zijn verschillende monumenten voorzien van een ANWB bordje. Op dit bordje staat enige informatie over het monument. Om de jeugd meer te betrekken bij het cultureel erfgoed is in samenwerking met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek een start gemaakt om de monumenten te voorzien van een monumentenschildje met QR-code. Na het scannen van deze code word je doorgelid naar informatie van het desbetreffende monument op de website van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek.

- **Fotobijlage monumenten en beeldende kunst in de openbare buitenruimte**
Bij de vorige cultuurnota waren twee losse bijlages toegevoegd over de monumenten en beeldende kunst in de openbare ruimte.
- **Cultuuraanbod onderwijs**

Muziekonderwijs

We verstrekken op grond van de Verordening financiële en materiële gelijkstelling aan alle Heemstedse basisscholen op basis van hun leerlingenaantallen een bijdrage voor muzikale vorming. De scholen hebben voor wat betreft de concrete inzet van de middelen keuzevrijheid.

Cultuurmenu

We vinden het van groot belang dat de basisschoolleerlingen, naast muzikale vorming, ook in aanraking komen met andere vormen van kunst en cultuur. De Stichting Hart voert voor Haarlem, Heemstede, Bloemendaal en Zandvoort het Cultuurmenu uit. De scholen kunnen een keuze maken uit een breed en gevarieerd programma. De gemeentelijke bijdrage is € 8 per leerling. Daarnaast stelt de school € 2 per leerling beschikbaar.

Door de Heemstedse scholen wordt het Cultuurmenu met een 7,9 beoordeeld. Alle scholen vinden belangrijk dat er genoeg keuzemogelijkheden zijn voor eigen inbreng in het menu. Daarnaast zijn de scholen van mening dat het Cultuurmenu de kwaliteit van het cultuuronderwijs binnen de scholen verbetert.

Cultuureducatie met Kwaliteit

Voor de komende periode (2022-2024) doen we mee aan het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Het programma heeft als doel: goed cultuuronderwijs op elke school en voor ieder kind. We stellen jaarlijks een bedrag van € 10.000 hiervoor beschikbaar. Hierbij is sprake van een matchingsregeling. Het Rijk draagt ook € 10.000 op jaarbasis bij.

Educatie archeologisch erfgoed

Via de Bijzondere verordening incidentele subsidies archeologie kunnen scholen een subsidie aanvragen voor activiteiten in het kader van archeologie.

- **Informatie bekende Heemstedenaar**

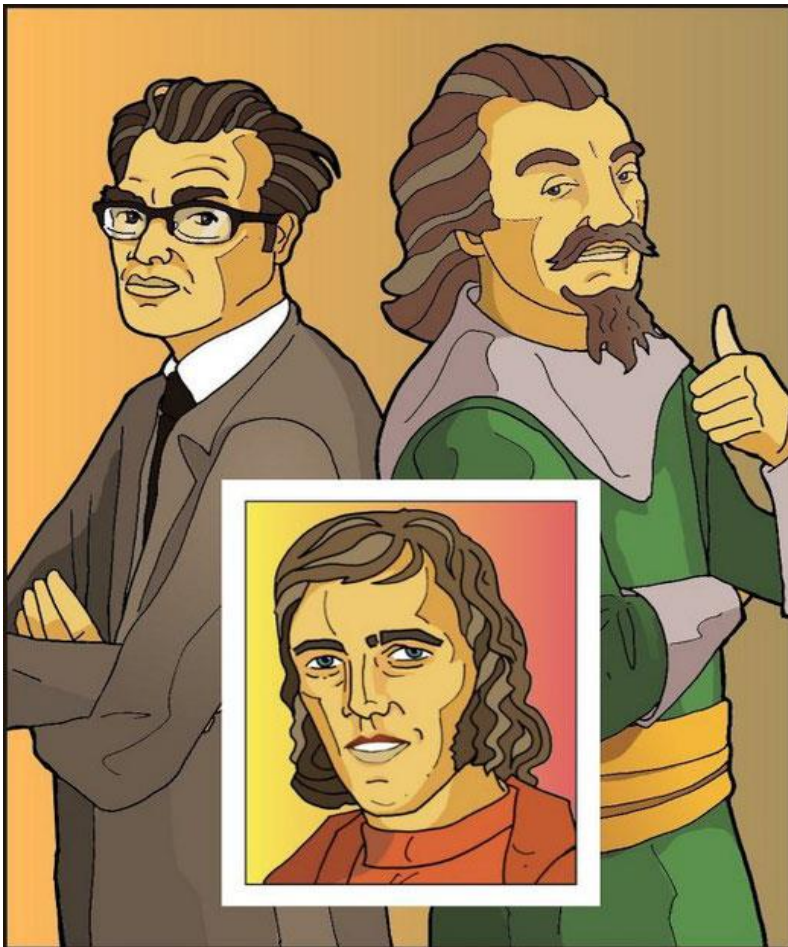
Door de jaren heen hebben er verschillende bekende Nederlanders in Heemstede gewoond. Denk hierbij aan Adriaan Pauw, de componist/schilder G.H.G Von Brucken Fock, Nicolaas Beets, Johan Neeskens, Dick Laan, Harry Mulisch en Godfried Bomans.

In 2020 hebben de Heemstedse inwoners kennis kunnen met Adriaan Pauw. In dat jaar was het 400 geleden dat Adriaan Pauw de heerlijkheid Heemstede kocht. Gedurende het jaar 2020 zijn er verschillende activiteiten georganiseerd en is er een website gelanceerd. De coördinatie was in handen van de Stichting Adriaan Pauw.

Wat gaan we (extra) doen?

- Inwoners/recreanten/toeristen kennis laten maken met onze tradities, kunst, cultuur en ons erfgoed d.m.v. fiets- en wandeltochten. Hiervoor zullen we de fiets- en wandeltochten actualiseren.
- De overige monumenten in samenwerking met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek voorzien van een monumentenschildje met QR-code.

- Scholen stimuleren om deel te nemen aan het landelijke programma Cultuur met Kwaliteit. Dit doen we samen met Stichting Hart.
- Continuering van het Cultuurmenu op de Heemstedse basisscholen.
- We gaan de Bijzondere verordening incidentele subsidie archeologie, waar de afgelopen jaren weinig gebruik van gemaakt is, verruimen en breder onder de aandacht brengen van de scholen en de inwoners. Hiervoor gaan we in overleg met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek.
- We gaan samen met culturele- en maatschappelijk organisaties, waaronder de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek, activiteiten organiseren die in het teken staan van bekende Heemstedenaren, zoals Godfried Bomans en Johan Neeskens.

- We gaan in overleg met de Stichting Hart en de Stichting Podia Heemstede voor de inzet van een combinatiefunctionaris Cultuur (0,7 fte). Dit met name om het cultuuronderwijs op en rond de scholen te versterken én (talent)ontwikkeling van de jeugd en jongeren te stimuleren. Tevens onderzoeken we welke rol de Heemstedse orkesten daarbij kunnen spelen en maken een koppeling met het scholenproject van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek.

Hoofdstuk 4 Versterken cultuurhistorisch besef

Wat willen we?

We streven ernaar om het cultureel historisch besef van de inwoners in hun wijk of buurt te vergroten? Dit doen we samen met de in de gemeente Heemstede werkzame partners. Maar ook de initiatieven van de Heemstedese inwoners kunnen hieraan bijdragen.

Wat is er al/wat doen we al?

Naast de reeds in deze nota genoemde activiteiten en partners is het goed om u te wijzen op de verschillende partners die tevens een grote rol spelen bij het vergroten van het cultureel historisch besef.

Bibliotheek Heemstede

De Bibliotheek Heemstede is onderdeel van de Bibliotheek Zuid-Kennemerland. Naast de dienstverlening op het gebied van boeken lenen is de Bibliotheek steeds meer een plek voor ontmoeting en debat, een krantje lezen, kopje koffie drinken en werken en studeren. Het project "Verhalentafel" is een inspirerend voorbeeld van een ontmoetingsproject voor ouderen.

De Bibliotheek werkt samen met andere organisaties binnen en buiten PLEIN1. Kennemerhart maakt gebruik van de collectie van de Bibliotheek. Gezamenlijk worden activiteiten georganiseerd, zoals de Burendag, de Voorleeslunch en kinderprogramma's. Met WIJ Heemstede vindt samenwerking plaats in het kader van de VoorleesExpress. Juist vanuit de Bibliotheek wordt met deze projecten de relatie tussen cultuur en de maatschappelijke en sociale behoeften in Heemstede gelegd.

Na de succesvolle opening van PLEIN1 in september 2018 is nu de volgende stap om deze samenwerking met organisaties en inwoners in Heemstede nog meer vorm te geven. Een van de mogelijkheden hiervoor is de introductie van het Meemaakpodium waar in de Bibliotheek in Schalkwijk positieve ervaring mee is opgedaan.

Dag- en ontmoetingscentrum Kennemerhart

In "PLEIN1" verzorgt Kennemerhart het dag- en ontmoetingscentrum voor die ouder worden en ouder zijn. Naast het elkaar ontmoeten wordt aandacht besteed aan het cultuurhistorisch besef in Heemstede. Denk hierbij de schilderclub, maar ook de gesprekken tussen de deelnemers over het Heemstede van toen. Ondersteund met activiteiten van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek en boeken uit de bibliotheek.

Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

De Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek (HVHB) is in 1947 opgericht en heeft als doelstelling het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en het behoud van alles wat van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De HVHB geeft het kwartaal tijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in het werkgebied: Heemstede en Bennebroek. Dankzij al deze activiteiten kunnen de inwoners kennis nemen van de rijke historie van Heemstede.

Wat gaan we (extra) doen?

We blijven ons inzetten om samen met de partners het cultuurhistorische besef in Heemstede te versterken. Dit doen we door de partners aan elkaar te verbinden en waar mogelijk te kijken of er gezamenlijke activiteiten georganiseerd kunnen worden. Denk hierbij aan activiteiten op PLEIN1, maar ook in het kader van projecten in de wijk. Uiteraard is de inbreng van de inwoners, o.a. via buurtinitiatieven, hierbij van groot belang.

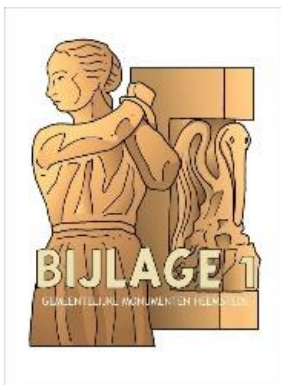

Hoofdstuk 5 Overzicht kosten

Financieel Overzicht*	Onderdeel	Begroting 2021	Begroting 2022**	Begroting 2023**	Begroting 2024**
Cultuurbehoud	Monumenten	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
	Archeologie (advisering)	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000
	Subsidies archeologie	€ 1.500	€ 1.500	€ 1.500	€ 1.500
	Onderhoud grafstenentuin	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000
Cultuurparticipatie	SPH	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000
	Amateuristische kunstbeoefening	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000	€ 19.000
	Exposities raadhuis	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500
	KunstKring	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000
	Kunstbeurs	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500
	Kunstlijn	€ 750	€ 750	€ 750	€ 750
	Vier het Leven	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000
	Haarlem 105 RTV	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
	Digitaal cultureel platform	€ 30.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
	Jaarlijks cultureel evenement	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000
	Laagdrempelige aanvraag waarderingssubsidie	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Cultuureducatie	Muziekonderwijs	€ 51.000	€ 51.000	€ 51.000	€ 51.000
	Cultuurmenu	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000	€ 20.000
	CmK	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Regionale inzet	Bevrijdingspop	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000
	Musea	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000

* De bibliotheek, die sterk bijdraagt aan het culturele landschap in Heemstede, wordt gefinancierd via een algemene budgetsubsidie en is om die reden niet in dit overzicht opgenomen

**bedragen zijn exclusief de dan van toepassing zijnde gemeentelijke prijsindexcijfers (lonen/overige kosten), indien van toepassing

Bijlage 1 Gemeentelijke monumenten

Procedure aanwijzing monument

Het college kan, al dan niet op aanvraag van een belanghebbende, een onroerende zaak aanwijzen als gemeentelijk monument. Het streven is elk jaar twee gemeentelijke monumenten aan te wijzen. De Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek doet hiertoe jaarlijks een voorstel, maar ook andere belanghebbenden kunnen een verzoek doen. De procedure voor aanwijzing tot gemeentelijk monument is vastgelegd in de Erfgoedverordening Heemstede 2017; deze zal overigens worden

aangepast als gevolg van de inwerkingtreding van de Omgevingswet (naar verwachting 1 juli 2022). In grote lijnen ziet het proces voor aanwijzing tot gemeentelijk monument er als volgt uit:

- Het college van B&W vraagt advies aan de monumentencommissie
- De monumentencommissie toetst of de onroerende zaak voldoet aan de criteria voor een gemeentelijk monument
- Het college informeert alle zakelijk gerechtigden op de onroerende zaak schriftelijk over het voornemen tot aanwijzing als gemeentelijk monument
- De monumentencommissie geeft advies binnen 12 weken na ontvangst van de adviesaanvraag
- Hierna neemt het college binnen 14 weken een besluit over de aanwijzing tot gemeentelijk monument.

Zie voor de volledige procedure de Erfgoedverordening Heemstede.

Overzicht gemeentelijke monumenten Heemstede

1. Achterweg 2	26. Raadhuisstraat 27	50. Overboslaan 6-8
2. Achterweg 7	27. Raadhuisstraat 87	51. Van Merlenlaan 4/4a
3. Achterweg 13,15 en 17	28. Raadhuisstraat 103	52. Grafmonument (Van Verschuer-Brants)
4. Blekersvaartweg 7 en 8	29. Sportparklaan 6	53. Grafmonument (Grafkelder Van Vollenhoven)
5. Blekersvaartweg 19/19a	30. Tooropkade 1	54. Grafmonument (S.A. Muller-Rivet)
6. Blekersvaartweg 23	31. Roemer Visscherplein 25	55. Grafmonument (Jaenne van Lennep)
7. Blekersvaartweg 24	32. Van Merlenlaan 31	56. NS-Station Heemstede-Aerdenhout
8. Bronsteeweg 49	33. Voorweg 24	57. Burg. Van Doornkade 4
9. Bronsteeweg 59	34. Wilhelminaplein 12	
10. Glipperweg 83	35. Raadhuisstraat 28	
11. Haemstedeplein e.o.	36. Raadhuisstraat 49	
12. Herenweg 6	37. Hageveld 1	
13. Herenweg 61	38. Hageveld 5	
14. Herenweg 87	39. Hageveld 7	
15. Herenweg 135	40. Raadhuisplein 3	
16. Herenweg 141	41. Raadhuisplein 5	
17. Herenweg 143	42. Raadhuisplein 7	
18. Herfstlaan 3	43. Van Merlenlaan 1	
19. Julianaplein 1	44. Van Merlenlaan 3	
20. Kerklaan 7	45. Van Merlenlaan 5	
21. Kerklaan 13 en 15	46. Van Merlenlaan 7	
22. Kerklaan 103	47. Kunstwerk, De Pelikaan	
23. Manpadslaan 12	48. Kunstwerk, De	

24. Marisplein 5
25. Raadhuisstraat 24

Levensgang
49. Kunstwerk, Vrijheidsbeeld

BIJLAGE 2 GESCHIEDENIS EN BODEMARCHIEF VAN HEEMSTEDE

Archeologische vindplaatsen, historische landschappen en monumentale gebouwen vertellen ons over ons verleden. Samen vormen ze onze cultuurhistorie. In het gebied dat wij nu kennen als Zuid-Kennemerland leven al duizenden jaren mensen. In het onderstaande geven we een kort overzicht van de geschiedenis van Heemstede

ig.2.1 Tijdsbalkperiode

Iedere (archeologische) periode heeft zijn eigen kenmerken en verschijningsvormen. Figuur 2.1 geeft een overzicht van de namen en tijdsduur van de verschillende perioden.

Steentijd

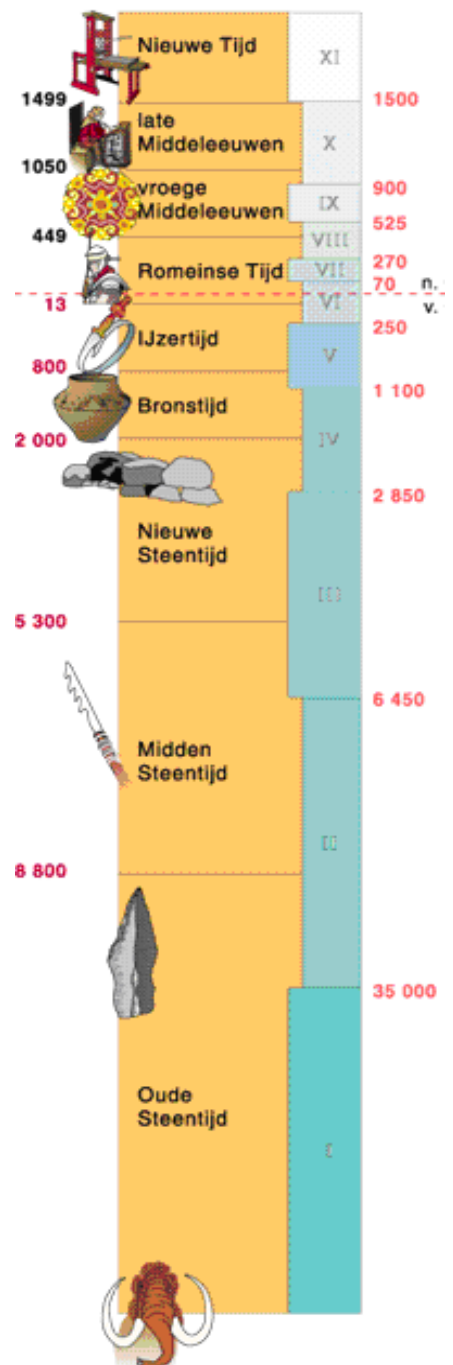
De oudste sporen van bewoning in (de omgeving van) Heemstede zijn nauw verbonden met de landschappelijke ontwikkeling van het Hollandse kustgebied.

Na de laatste IJstijd, zo'n tienduizend jaar geleden, steeg de zeespiegel door het afsmelten van de ijskappen, waardoor Noord- en Zuid-Holland grotendeels deel uitmaakten van de Noordzee.

Toen de zeespiegelstijging circa zesduizend jaar geleden afnam, ontstonden er door de aanvoer van zand geleidelijk lange smalle zandbanken, evenwijdig aan de huidige kustlijn. Deze zandbanken worden ook wel **strandwallen** genoemd. Op deze strandwallen vond duinvorming plaats.

In de perioden waarin de opbouw van de strandwallen stagneerde, ontstond een lage strandvlakte tussen de strandwal en de zee. Als de zandaanvoer in een volgende periode weer toenam, ontstond weer een nieuwe strandwal. Zo breidde de kust zich in westwaartse richting uit en ontstond een landschap met afwisselend hoger en lager gelegen zandstroken. Tussen de strandwallen waren lager gelegen, nattere, strandvlakten gelegen: hier ontstond veenvorming. Veenriviertjes, zoals het Spaarne, zorgden voor de afwatering.

De strandwallen zijn in de regio gevormd tussen 5600 en 4600 jaar geleden. Eén van de oudste strandwallen, ongeveer 5200 jaar geleden ontstaan, loopt van Heemstede naar Spaarnwoude en is in het zuiden op zijn breedst en wordt naar het noorden steeds smaller.

Op enkele plaatsen in de kuststreek zijn sporen aangetroffen die aantonen dat de strandwallen en de duinen al vrij snel na de vorming door de mens in gebruik zijn genomen. Het waren de eerste bewoonbare plaatsen in het Nederlandse kustgebied. De prehistorische bewoners van de strandwallen leefden hier overigens niet permanent: ze kwamen hier uitsluitend in het zomerseizoen. Ze leefden van het verzamelen van voedsel (begroeiing op de strandwallen zorgde voor appel, braam, hazelaar en meidoorn) en van de jacht, waarbij stenen werktuigen werden gebruikt. Door de ligging kon er tevens gevist worden.

Duidelijk is dat er in de Nieuwe Steentijd al mensen in deze regio leefden. De oudste archeologische vondst uit de omgeving (huidige grondgebied van Haarlem), een vuistbijl van bruin kwartsiet, stamt uit circa 3600 voor Christus (figuur 2.2).

Uit deze vroegste bewoningsperiode zijn uit Heemstede geen sporen bekend. Het feit dat er geen archeologische waarnemingen zijn gedaan - onder andere als gevolg van de beperkte hoeveelheid onderzoek tot nu toe - betekent uiteraard niet dat er geen archeologische waarden aanwezig, dan wel te verwachten zijn.

Fig. 2.3. pijlpunt uit de Bronstijd gevonden in een tuin van een huis aan de Glipperdreef

Bronstijd en IJertijd

Heel geleidelijk schakelde men in de Bronstijd (2000-800 voor Christus) over op landbouw en veeteelt.

Het gebied van de strandwallen werd vanaf die tijd permanent bewoond. Ploegsporen, werktuigen en aardewerk getuigen in de regio van de leefwijze van deze vroege boeren. In het begin leverde de landbouw alleen nog niet genoeg op. Jagen, vissen en verzamelen bleven tot het midden van de Bronstijd nodig. Zo ook het gebruik van stenen werktuigen.

Hiervan getuigt de vondst van een pijlpunt uit het begin van de Bronstijd gevonden in een tuin van een huis aan de Glipperdreef (figuur 2.3).

Fig.2.2. kwartsietbijl, ca 3600 v. Chr, Haarlem

Door de overgang op de landbouw ontstond er behoefte aan goede grond. Er werden hekken, hagen en greppels aangelegd om het landeigendom te accentueren en de rechten op het land controleerbaar te maken. In de Bronstijd ontstonden paden tussen de verschillende met elkaar in contact staande woonplaatsen. Hoogstwaarschijnlijk zijn in onze regio de strandwallen voor dit doel gebruikt.

Uit de Bronstijd en IJzertijd (800-13 voor Christus) zijn in de regio meer bewoningssporen aanwezig dan uit de Steentijd. Ook in Heemstede. Zo zijn op het terrein van Hageveld bij opgravingen in 2005 sporen uit zowel de Brons- als IJzertijd aangetroffen (scherven). Daarnaast is er bijvoorbeeld in 1987 in het bos van Groenendaal achter de Algemene begraafplaats een zeldzame mantelspeld (spiraalfibula) uit de IJzertijd gevonden.

Romeinse tijd

De Romeinen hebben sinds 13 voor Christus (keizer Augustus) verscheidene pogingen ondernomen om het noorden van het huidige Nederland te veroveren. Dit is niet gelukt: na diverse nederlagen staakte keizer Claudius in 47 na Christus de pogingen om het gebied boven de Rijn te veroveren; de Rijn werd onderdeel van de formele grens (Limes) van het Romeinse rijk. Wel ontstonden er intensieve handelscontacten van de Romeinen met Noord-Nederland. Er zijn aanwijzingen dat er destijds in onze regio - met name de omgeving van Heemstede en Haarlem - sprake was van (boeren) nederzettingen. Tijdens een verkennend archeologisch onderzoek in het kader van nieuwbouwplannen op het landgoed Hagenduin werd een deels verstoorde cultuurlaag aangeboord met ijzerslakken, grote hoeveelheden houtskool en delen van een ovenwand. Deze vondsten duiden op ijzerproductie en vermoedelijk een nederzetting uit de late IJzertijd/Romeinse Tijd. Zeer bijzonder zijn de vondsten die in 1958 op Hageveld zijn gedaan. Deze vondsten bestaan, naast het gebruikelijke inheemse aardewerk, uit scherven van luxe geïmporteerde serviesgoed, het zogenaamde terra sigillata. De meest bijzondere vondst is een aardewerken inktpotje.

De Romeinen introduceerden in ons land aardewerk dat op de draaischijf was vervaardigd. Hoewel de inheemse bevolking hier te lande nog lange tijd handgevormd, inheems aardewerk bleef produceren, werd het op de draaischijf vervaardigde, Romeinse steeds populairder. Het verdrong het inheemse aardewerk op den duur volkomen.

Middeleeuwen

In de 3^e en 4^e eeuw na Christus lijkt er sprake van een breuk in de bewoningsgeschiedenis van onze regio. Dit als gevolg van politieke onrust (de Grote volksverhuizing) en klimatologische veranderingen in het gebied (vernatting).

Sporen uit de periode sinds de Romeinse tijd tot en met de Karolingische tijd (8^e eeuw) zijn vooralsnog in Heemstede niet aangetroffen. Dit geldt overigens voor de hele regio. Uit historische bronnen kan wel worden afgeleid dat er rondom Haarlem sprake moet zijn geweest van bewoning. Over de omvang hiervan is echter niets bekend.

Bekend is wel dat er in de loop van de Vroege middeleeuwen (449-1050 na Christus) sprake is geweest van bewoning van het kustgebied van Zuid-Kennemerland. En dat de oostelijke rand van de strandwallen bewoond werd. Het bouwland uit die tijd, in dit gebied "geest" genoemd, was gelegen op de strandwallen. Er zijn uit deze periode echter geen archeologische sporen bekend.

Wel zijn er bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen (1050 tot 1500 na Chr.) bekend. Heemstede maakte in de Late Middeleeuwen deel uit van het Haarlemmerambacht, dat was gelegen tussen de zee en het Haarlemmermeer. De grens werd verder gevormd door - het huidige - Zuid-Holland en Velsen. Haarlem was tot 1245 het hoofddorp van dit uitgestrekte gebied. In dat jaar werd door graaf Willem II van Holland aan Haarlem stadsrecht verleend. De overige nederzettingen van het gebied, waaronder Heemstede, werden in de jaren na de stadswording van Haarlem zelfstandige

ambachtsheerlijkheden (bestuurs- en rechtskringen). Deze verschillende heerlijkheden werden in de loop van de 13^e eeuw door de graaf van Holland aan zijn leenmannen in leen uitgegeven.

De heerlijkheid Heemstede wordt voor het eerst vermeld in een akte uit 1284. Omstreeks deze tijd is het door graaf Floris V in leen gegeven aan een lid van het adellijke geslacht Van Hoijslede (later Van Heemstede genaamd), een geslacht dat oorspronkelijk afkomstig was uit Vlaardingen. Deze leenheer vestigde zich rond 1290 in een voor hem gebouwd kasteel aan het Spaarne. Het terrein van het kasteel is nog altijd bekend als Het Oude Slot. Door archeologisch onderzoek van het Oude Slot zijn verschillende bouwfasen onderkend. Daarnaast zijn grote hoeveelheden gebruiksvoorwerpen gevonden. De fundamenten van het oorspronkelijke kasteel zijn ondergronds bewaard. Het Oude Slot heeft de rijks-monumentale status. Dit is mede gebaseerd op het grote archeologische belang van deze fundamenten.

Het oorspronkelijke grondgebied van de ambachtsheerlijkheid besloeg een veel groter oppervlak dan het huidige Heemstede. Aan de Noordzijde strekte het zich uit tot ver in het huidige Haarlem. Bij de stadsuitbreiding van 1428 werd de zuidelijke grens van Haarlem verlegd tot aan de Haarlemmerhout. Hoewel de naam anders doet vermoeden, behoorde dit bos tot de heerlijkheid Heemstede. Tot 1653 liep de zuidelijke grens van Heemstede tot aan het huidige Hillegom: Bennebroek maakte dus oorspronkelijk deel uit van de heerlijkheid Heemstede.

In de middeleeuwen werd de noord-zuid verbinding gevormd door de nu nog bestaande Herenweg. Vermoedelijk was het van oorsprong een smal pad, dat pas in de 14^e eeuw gebruikt werd voor doorgaand verkeer. Vrachtrijderij ontstond op deze weg uit de verplichting van de Heemstedenaren om de leden van het Hollands grafelijk huis (gevestigd te Haarlem) en hun vrachten te vervoeren. Aangezien daardoor continu wagens en paarden voor dat doel beschikbaar moesten zijn, ging men zich ook in het algemeen met particulier vervoer bezig houden. Hiernaast vormde onder andere het Manpad een doorgaande weg (naar het westen). Een al te weidse voorstelling moeten we ons overigens niet maken van dit Manpad: het was oorspronkelijk een gewoon voetpad dat door het bos liep. Het Manpad is de plek waar volgens de overlevering Witte van Haemstede in 1304 de opdringende Vlamingen versloeg¹.

Ook de wegen binnen de ambachtsheerlijkheid waren oorspronkelijk slechts gering in aantal: onder andere de Achterweg, de Voorweg en de Hoflaan. Dit geringe aantal wegen is de voornaamste reden van de eigenaardige structuur die Heemstede had: de verschillende buurtschappen, kernen, waren nauwelijks met elkaar verbonden. Naast kernen die bestonden uit agrarische gemeenschappen, ontstonden er geleidelijk verschillende buurtschappen in het noorden van Heemstede. Om de stedelijke accijnzen van Haarlem te ontlopen vestigden tal van neringdoenden zich juist buiten de Haarlemse stadsgrenzen. Het buurtschap "Heemstede" - rond het huidige Wilhelminaplein - werd beschouwd als de hoofdkern of het "dorp" van de heerlijkheid. Op het Wilhelminaplein verrees in 1345 een kerk.

Heemstede kende in de Late Middeleeuwen naast Het Oude Slot nog een kasteel: Berkenrode. De oudste bronnen maken in 1284 melding van de "camp" (akker) Berkenrode. De naam Berkenrode geeft aan dat er sprake was van een, door het rooien van bomen (berken) bebouwbaar gemaakt stuk land. Wat hiermee is gebeurd, is niet bekend. Pas in 1451 werd er melding gemaakt van het huis, dat bekend is van afbeeldingen en een kasteelachtig uiterlijk vertoont. Het bevond zich op de plek waar nu de grote vijver ligt en werd met een slotgracht omgeven. Tot 1797 zou hier in verschillende gedaantes het huis Berkenrode hebben gestaan. Tijdens opgravingen zijn er restanten van

¹ Hiernaast is het Manpad volgens overlevering het strijdtoneel geweest van de veldslag die leidde tot de val van Haarlem tijdens de Tachtigjarige Oorlog (8 juli 1573). Bewijs van het daadwerkelijk plaatsvinden van deze veldslagen is overigens niet aanwezig.

teruggevonden. Het landgoed Berkenrode heeft de rijks monumentale status: de resten van het middeleeuwse kasteel zijn hierbij van groot archeologisch belang.

Bij een recente opgraving op het terrein van Hageveld is er nog meer bewoning vanuit de Late Middeleeuwen aangetoond. Een deel van het 15^e-eeuwse Bernardijnenklooster "Porta Coeli" is opgegraven. Diverse opmerkelijke vondsten zijn er bij deze opgraving aangetroffen, waaronder een grote hoeveelheid botresten en bijzonder versierd zilveren boekbeslag.

Nieuwe Tijd

Vanaf de Middeleeuwen komen steeds meer secundaire bronnen beschikbaar waarmee het verleden gereconstrueerd kan worden: kronieken, registers, verslagen, prenten en kaartmateriaal. In de Nieuwe Tijd ontwikkelde Heemstede zich steeds verder. Er ontstonden op de strandwallen in de heerlijkheid Heemstede noord-zuidlopende nederzettingen. Langs de wegen die langs de rand van de strandwallen lagen, zoals de Herenweg, verrezen hofsteden en herbergen.

De "Heren van Heemstede"

Heemstede ging vanaf de 14e eeuw door schulden van opeenvolgende Heemsteedse heren in verschillende handen over. In december 1620 werd de heerlijkheid Heemstede (inclusief het in vervallen toestand verkerende Oude Slot) aangekocht door de Amsterdamse koopman Adriaan Pauw, die rijk geworden was door de handel op Oost-Indië. Pauw liet het kasteel grondig herstellen en verfraaien, met als resultaat dat de middeleeuwse burcht werd omgebouwd tot een renaissancestisch bouwwerk, dat waardig was om vorstelijke personen te kunnen herbergen.

Tevens gaf hij opdracht voor de bouw van de huidige protestantse kerk aan het Wilhelminaplein, gebouwd op de fundamenten van een eerdere kerk van 1345. Deze kerk had de Tachtigjarige Oorlog niet overleefd. Pauw stichtte tevens een school, waardoor Heemstede de oudste basisschool - op de oorspronkelijke locatie - van Nederland heeft: de Voorwegschool. Na het overlijden van Pauw in 1653 werden Heemstede en Bennebroek gescheiden: zoon Gerard kreeg Heemstede en diens jongere broer Adriaan jr. werd ambachtsheer van Bennebroek.

De ambachtsheerlijkheid (en het slot) bleven generaties in bezit van de familie Pauw, totdat Heemstede in 1793 werd verkocht aan Johanna Maria Dutry. Toen zij vrouwe van Heemstede was maakte de Franse Revolutie geleidelijk een eind aan de ambachtsheerlijkheden. In de volgende periode kwam er een gemeentebestuur met burgemeester. Na haar overlijden is het in verval geraakte slot in 1808 verkocht en gesloopt. Slechts enkele gebouwen, waaronder het koetshuis, het poortgebouw, de duivenpoort en de Vredesbrug bleven behouden.

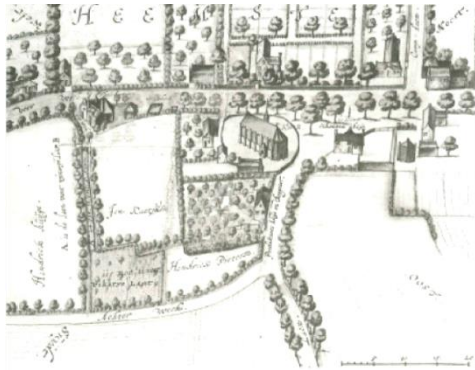

Fig. 2.4 Heemstede rondom het Wilhelminaplein in 1627. Tekening van Balthazar Florisz

Buitenplaatsen

Vanaf de 17de eeuw ontstonden er vooral aan weerszijden van de Herenweg buitenplaatsen, zoals de Hartekamp, het huis te Manpad en Ipenrode. De eigenaren - veelal kooplui, bankiers en vermogende regenten uit Amsterdam en Haarlem - lieten de buitenplaatsen aanleggen om enkele maanden in het jaar in een natuurlijke omgeving te kunnen doorbrengen. Vele Heemstedenaren vonden, als tuinlieden, koetsiers, palfreniers of huisknechten, werk op deze buitenplaatsen.

Blekerijen

Een belangrijke bron van inkomsten, typerend voor de duinstreek, was het afgraven van zand. Voor de uitbreidingen van Amsterdam, Leiden en Haarlem werd zand afgevoerd uit Heemstede. Om het zand te vervoeren werden diverse vaarten aangelegd, zoals de Blekersvaart en de Heerenzandvaart. Deze vaarten zorgden er tevens voor dat Heemstede minder geïsoleerd kwam te liggen. De Haarlemmer Trekvaart (ook wel Leidse Vaart genoemd) is, in tegenstelling tot de genoemde zandvaarten, gegraven voor het vervoer per trekvaart.

De grootste bron van inkomsten vormden in de periode van en na de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) de blekerijen. Veel bewoners uit de Zuidelijke Nederlanden trokken naar het noorden en vestigden zich in groten getale rond Haarlem. Van oudsher geschoold in de bleektechniek, vormde de aanwezigheid van zuiver water (duinwater), wind en zon voor hen aanleiding tot het stichten van diverse lijnwaad-, garen- en klerblekerijen. De blekersbedrijven werden gevestigd op de afgegraven zandgronden en maakten gebruik van de zandvaarten: zo werd Amsterdamse, Haarlemse en Leidse vuile was naar Heemstede vervoerd. Als gevolg van de snelle toename van de blekerijen (in 1628 waren er al 28) steeg het inwonertal van Heemstede enorm: in de periode tussen 1514 en 1632 had Heemstede 300 á 400 inwoners, in 1651 telde de heerlijkheid circa 1400 zielen. Er was in korte tijd een groei van de beroepsbevolking van circa 900 personen (voornamelijk vrouwen). In de omgeving van de blekerijen ontstonden nieuwe buurtschappen, zoals het buurtschap Crayenest aan de Gasthuiszandvaart (nu de Crayenestervaart).

Na 1850 ging als gevolg van de droogmaking van het Haarlemmermeer - en het stoppen van de doorstroming - de kwaliteit van het water achteruit. Van het blekersbedrijf bleven na 1850 alleen de kledingblekerijen (wasserijen) bestaan: hieruit ontwikkelden zich stoomwasserijen aan weerszijden van de Blekersvaart. Van deze wasserijen zijn enkele restanten bewaard gebleven.

Belangrijker voor Heemstede werd de bloembollencultuur die rond 1800 in de omgeving van Haarlem tot bloei was gekomen. In de daarop volgende periode werden steeds meer velden die oorspronkelijk in gebruik waren voor het bleken in gebruik genomen voor het telen van bloembollen. Tot het begin van de 20^e eeuw waren buitenplaatsen, enkele historische kernen, blekerijen en tuinderijen de belangrijkste elementen waaruit het landschap van Heemstede bestond.

Tussen 1900 en 1940 verstedelijkte het gebied al grotendeels. Na de Tweede Wereldoorlog zette deze verstedelijking zich voort.

B. Toelichting waardenkaart

- 1 Het regime “alle bodemroering” is, in afwijking op artikel 42a van de Monumentenwet, opgenomen, omdat in deze gebieden bijzondere archeologische waarden zijn aangetoond of in sterke mate zijn te verwachten.
- 2 Het regime “plannen groter dan 70 m² én dieper dan 40 cm” is, in afwijking op artikel 42a van de Monumentenwet opgenomen, omdat het in deze gebieden gaat om molens, buitenplaatsen of landgoederen op de strandwal en een galgenveld buiten de strandwal. Rondom buitenplaatsen is de grond over het algemeen onverstoord waardoor mogelijke archeologische waarden intact zijn gebleven. De landgoederen op de strandwal zijn ook van groot belang, omdat vroegere bewoning hier veelal plaatsvond. Ook deze gebieden zijn in de meeste gevallen onverstoord. Tevens zijn er in deze gebieden archeologische waarden aangetoond.
- 3 Het regime “plannen groter dan 100 m² én dieper dan 40 cm” is opgenomen, omdat het hierbij gaat om dorpskernen op de strandwal. Deze gebieden zijn van belang, omdat bewoning in deze gebieden al in het verre verleden aanwezig was.
- 4 Het regime “plannen groter dan 500 m² én dieper dan 40 cm” is opgenomen voor gebieden die op de strandwal liggen en onverstoord zijn, maar waarbij er geen archeologische waarden bekend zijn.
- 5 Het regime “plannen groter dan 2.500 m² én dieper dan 40 cm” is opgenomen, voor gebieden die weliswaar op de strandwal liggen, maar in het recente verleden al verstoord zijn. Tevens zijn er geen archeologische waarden in deze gebieden bekend.
- 6 Het regime “plannen groter dan 10.000 m² én dieper dan 40 cm” is opgenomen voor gebieden die recent verstoord zijn én niet op de strandwal liggen. Tevens zijn er geen archeologische waarden in deze gebieden bekend.

C. Beschrijving waardenkaart

Historische dorpskern en/of bewoningsconcentratie (HDE1A t/m HDE3A)

Beschrijving

De huidige gemeente Heemstede heeft zich niet ontwikkeld vanuit een centrale dorpskern, maar vanuit meerdere bewoningsconcentraties die in de loop van de tijd aan elkaar zijn vastgegroeid. De drie bewoningsconcentraties bestaan uit Heemstede, de Zandvaarterbuurt en De Glip. De begrenzing van deze kernen is gebaseerd op de bebouwingsoppervlakte rond het midden van de 19^e eeuw. Daar waar noodzakelijk zijn deze grenzen met behulp van de kadastrale minuut uit 1811-1832 nader gepreciseerd.

Waardebepaling

De historische kernen Heemstede, de Zandvaarterbuurt en De Glip zijn aangeduid als gebied van hoge archeologische waarde. Archeologische waarnemingen en opgravingen in verschillende gemeenten in Noord-Holland hebben aangetoond dat historische stads- en dorpskernen vrijwel overal belangrijke archeologische waarden bevatten, behalve daar waar de bodem in de 20^e eeuw is verstoord. De te verwachten archeologische sporen bevinden zich vaak reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte en bestaan concreet uit fundamente van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, slootvullingen, gebruiksvoorwerpen en gereedschappen.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 70 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoeksplicht. Voor een deelgebied (het kerkterrein) binnen de historische kern van Heemstede geldt een andere vrijstellingsgrens en is een afzonderlijke gebiedsbeschrijving opgesteld.

Kerkterrein met kerk en kerkhof (HDE4A)

Beschrijving

Binnen de historische kern van Heemstede bevindt zich een middeleeuws kerkterrein. De (nog bestaande) kerk is gebouwd in 1623-1625 op restanten van een ten tijde van het Beleg van Haarlem in 1573 geruïneerde 14^e-eeuwse kapel.

Waardebepaling

Het terrein is een gebied van hoge archeologische waarde. Het kerkgebouw zelf is aangewezen als Rijksmonument. Het is goed mogelijk dat zich in de ondergrond nog restanten bevinden van de uit schriftelijke bronnen bekende 14^e-eeuwse kapel. Het is daarnaast niet ondenkbaar dat de kapel een voorloper heeft gekend, aangezien bewoning hier vermoedelijk al in de 11^e eeuw hier aanwezig was. Voorts zijn op het kerkterrein nog sporen van grafrituelen en grafbestel aan te treffen.

Vrijstellingsgrens

Bij alle niet reguliere grondroerende werkzaamheden² in de bodem van de kerkterreinen moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden, ook bij grondroerende werkzaamheden tijdens restauratiewerk.

Kasteelterreinen (HDE5A en HDE6A)

Beschrijving

Heemstede is in het bezit van twee kasteelterreinen: Slot Heemstede en Berkenrode. Slot Heemstede is gebouwd aan het einde van de 13^e eeuw door de Heren van Heemstede. De locatie is gelegen aan de monding van de Zuider Buiten Spaarne op een uitloper van de strandwal. Berkenrode is van latere datum. Dit kasteel is in de 15^e eeuw gebouwd op de strandvlakte langs de Herenweg. Later is op dit terrein sprake van een buitenplaats.

Waardebepaling

Kasteel Berkenrode wordt aangeduid als gebied van hoge archeologische waarde. Slot Heemstede wordt van zeer hoge archeologische waarde geacht. Archeologisch onderzoek op beide terreinen heeft aangetoond dat zich in de ondergrond nog restanten van het kasteel bevinden. Voorts kunnen in de ondergrond ook bijvoorbeeld ophogingslagen, (afval)kuilen en gebruiksvoorwerpen aanwezig zijn.

Vrijstellingsgrens

Slot Heemstede en Berkenrode: bij alle grondroerende werkzaamheden dient rekening dient te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

Buitenplaatsen (HDE8A t/m HDE12A, HDE14A t/m HDE18A, HDE20A en HDE22A)

Beschrijving

De buitenplaatsen in Heemstede zijn talrijk en ontwikkelden zich voornamelijk langs de Herenweg en de Binnenweg. Een buitenplaats kan worden omschreven als een deftig plattelandshuis, geliefd bij de welgestelde bevolking als (tijdelijk) onderkomen om het stadse leven te ontvluchten. Buitenplaatsen kennen vaak hun oorsprong in de 16^e eeuw, waarbij een al bestaand boerenbedrijf werd verbouwd tot een (klein) landhuis. Pas in een later stadium werd dan eventueel een nieuw huis gebouwd waardoor de oorspronkelijk aanwezige boerderij verdween. Aan het einde van de 18^e en het begin van de 19^e eeuw werden door de afnemende welvaart veel landgoederen verlaten en raakten zodoende in verval.

² Het begraven wordt op de begraafplaatsen die nog in gebruik zijn tot de reguliere werkzaamheden gerekend.

Waardebepaling

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van buitenplaatsen en boerderijen bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit fundamente van hoofd- en bijgebouwen, gebruiksvoorwerpen, voormalige vijvers, grachten en waterlopen en sporen van tuinaanleg (bij buitenplaatsen). Zij leveren informatie over de ruimtelijke, bouwkundige en tuin-architectonische ontwikkeling van de buitenplaatsen en het dagelijks leven van bewoners en personeel.

Daarnaast bieden de bewaard gebleven landgoederen van de buitenplaatsen in archeologisch opzicht een bijzondere conserverende werking voor onder meer prehistorische bewoningssporen. De bodemverstoring is op de terreinen die enkele eeuwen geleden als landgoed zijn ingericht immers doorgaans gering geweest. De eventueel aanwezige archeologische sporen zijn hierdoor waarschijnlijk goed bewaard gebleven.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 70 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht. Een uitzonderlijke positie vormen de buitenplaatsen Bronstee en Meer en Bos. Beide bevinden zich namelijk in de bebouwde kom. Bronstee is inmiddels verdwenen, maar de kans bestaat dat hiervan nog restanten in de bodem aanwezig zijn. Het voormalige Meer en Bos is voor een belangrijk deel nog bewaard gebleven, zowel de bebouwing als de tuinaanleg.

Galgenveld (HDE23A)

Beschrijving

Historisch kaartmateriaal laat vanaf de 17e eeuw in de omgeving van de huidige J.H. Weisenbruchweg de aanwezigheid van een galgenveld of 'gerecht' zien. Ook op de topografische kaart van 1894-1923 wordt de benaming 'Het Galgeveld' nog gebruikt. Doorgaans bestaat een galgenveld uit één of meerdere galgen met daaronder een put waarin de stoffelijke resten vielen nadat ze door weer en wind waren verteerd. Soms werden op het galgenveld ook hoofden op staken en lichaamsdelen op raden tentoongesteld.

Waardebepaling

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten bevinden. Deze resten kunnen bestaan uit onderdelen die behoren tot de karakteristieken van het voormalige galgenveld zoals sporen van een galgconstructie, maar ook een galgenput met daarin menselijke overblijfselen.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 70 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Molenplaatsen (HDE24A t/m HDE28A)

Beschrijving

Op een aantal plaatsen in de gemeente Heemstede zijn windmolens aanwezig geweest. Uit onderzoek van historische kaarten in het kader van deze nota zijn vijf plaatsen aangetroffen waarop in het verleden molens hebben gestaan. Het molentje van Groenendaal en de Molen van Höcker/De Nachtegaal zijn nog zichtbaar.

Waardebepaling

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van de molens en eventuele bijgebouwen bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit funderingssporen van gebouwen, gereedschappen en gebruiksvoorwerpen. Ook waar de molen nog aanwezig is kunnen zich in de ondergrond sporen bevinden die bijvoorbeeld wijzen op een voorganger of van inmiddels verdwenen bijgebouwen.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 70 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Overig onbebouwd gebied op de strandwal (HDE7A, HDE13A, HDE19A, en HDE29A)

Beschrijving

Dit gebied betreft het gebied buiten de bebouwde kom van Heemstede, ter hoogte van de strandwal, waar vooralsnog geen bekende archeologische waarden zijn aangetroffen. Hiertoe worden ook de terreinen gerekend waarvan bekend is dat zij eens tot een bepaald landgoed hoorden, maar waarvan verwacht wordt dat zij niet tot nauwelijks bebouwd zijn geweest.

Waardebepaling

Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de aard en precieze ligging daarvan is (deels) nog onbekend. Op grond van de ontbrekende bebouwing bestaat de kans dat de eventueel aanwezige archeologische waarden in de bodem bewaard zijn gebleven.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 500 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Overig onbebouwd gebied op de strandvlakte (HDE30A)

Beschrijving

Dit gebied betreft het gebied buiten de bebouwde kom van Heemstede, ter hoogte van de strandvlakte, waar vooralsnog geen bekende archeologische waarden zijn aangetroffen. Hiertoe worden ook de terreinen gerekend waarvan bekend is dat zij eens tot een bepaald landgoed hoorden, maar waarvan verwacht wordt dat zij niet tot nauwelijks bebouwd is geweest.

Waardebepaling

Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de aard en precieze ligging daarvan is (deels) nog onbekend. Op grond van de ontbrekende bebouwing bestaat de kans dat de eventueel aanwezige archeologische waarden in de bodem bewaard zijn gebleven. Deze kans wordt iets minder groot geacht op de strandvlakte dan op de strandwal (zie vorige gebiedsbeschrijving).

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 2500 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Recent verstoord gebied op de strandwal (HDE31A)

Beschrijving

Dit gebied betreft het recent verstoorde gebied ter hoogte van de strandwal. De recente verstoring kan zijn veroorzaakt door bebouwing (tot stand gekomen in de 20^e en 21^e eeuw) of door bijvoorbeeld afgraving van de strandwalgrond.

Waardebepaling

Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de aard en precieze ligging daarvan is (deels) nog onbekend. Op grond van de aanwezige bebouwing en andere bodemroerende activiteiten bestaat de kans dat de eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord zijn geraakt.

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 2500 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Recent verstoord gebied op de strandvlakte (HDE32A)

Beschrijving

Dit gebied betreft het recent verstoorde gebied ter hoogte van de strandvlakte. De recente verstoring is veroorzaakt door bebouwing die tot stand is gekomen in de 20^e en 21^e eeuw.

Waardebepaling

Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de aard en precieze ligging daarvan is (deels) nog onbekend. Op grond van de aanwezige bebouwing bestaat de kans dat de eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord zijn geraakt. Het aantreffen van archeologische waarden is iets minder waarschijnlijk op de strandvlakte dan op de strandwal (zie vorige gebiedsbeschrijving).

Vrijstellingsgrens

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 10.000 m² of groter en een diepte van 40 cm of dieper dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Plannen die niet aan deze criteria voldoen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoekplicht.

Historische bewoningsconcentratie (HDE1A t/m HDE6A)

HDE1A Historische bewoningsconcentratie Heemstede

De oorsprong van de historische bewoningsconcentratie Heemstede gaat terug tot minimaal de 11^e eeuw. Historisch kaartmateriaal laat zien dat de bewoning zich oorspronkelijk concentreerde langs de zogenoemde 'Voorwegh' en 'Achterwegh', twee noord-zuid (op de lijn van de strandwal) georiënteerde wegen. Met de komst van de Heren van Heemstede en de bouw van het slot aan het Spaarne zullen in de bewoningskern naast de gewoonlijke activiteiten veel gespecialiseerde vormen van ambacht en nijverheid zijn ontstaan die in de behoeftes van de kasteelheren konden voorzien. Aan de westzijde van de historische bewoningsconcentratie zijn in 1977 restanten van een kelder, aardewerk en menselijk botmateriaal (1500-1850) aangetroffen. Het gebied is archeologisch van hoge waarde.

HDE2A Historische bewoningsconcentratie Zandvaarterbuurt

De Zandvaarterbuurt bevindt zich ten noordwesten van de oude kern van Heemstede. Het is niet duidelijk hoe oud deze bewoningskern is. De naam suggereert dat de kern is ontstaan naar aanleiding van de zandwinningsactiviteiten die typerend waren voor de duinstreek. Voor de grootschalige stadsuitbreidingen van steden zoals Amsterdam werd in de 16^e

en 17^e eeuw namelijk grote hoeveelheden zand aangevoerd uit Zuid-Kennemerland. Voor het verschepen van het zand werden vaarten aangelegd. De Zandvaarterbuurt bevond zich aan een dergelijke 'Santvaert', te zien op kaartmateriaal uit het begin van de 17^e eeuw. Na de 16^e- en 17^e-eeuwse zandwinningen ontwikkelde de Zandvaarterbuurt zich tot centrum van blekerijen. Dit duurde voort tot in de 20^e eeuw. Binnen de bewoningsconcentratie zijn geen archeologische waarnemingen bekend. Het gebied is archeologisch van hoge waarde.

HDE3A Historische bewoningsconcentratie De Glip

De Glip is een voormalig buurtschap ten zuiden van het historische Heemstede. Sinds 1653 maakte het onderdeel uit van de heerlijkheid Heemstede. De Glip werd ook wel de 'Princebuurt' genoemd en als zodanig al in 1580 in een akte vermeld. Over de exacte ouderdom van deze buurt is weinig bekend. De naam De Glip wordt pas vanaf de 17^e eeuw gebruikelijk. Aanvankelijk vormde De Glip de kern van Bennebroek, ook eens behorende bij de heerlijkheid Heemstede. In 1653 werd Bennebroek zelfstandig en kwam al het land ten noorden van de Swartsenburgerlaan - waaronder De Glip - bij Heemstede. In 2004 zijn tijdens een inventariserend onderzoek zand- en turfwinningkuilen en een greppel aangetroffen, respectievelijk te dateren in de 20^e en 18^e eeuw. Het gebied is archeologisch van hoge waarde.

HDE4A Kerkerrein centrum Heemstede

De kerk van Heemstede kent een laatmiddeleeuwse oorsprong. Bekend is dat al in de 14e eeuw aan de Achterweg een kapel werd gebouwd. Nadat deze werd verwoest, is op dezelfde plek een kerk gebouwd. Tegenwoordig bevindt zich hier nog steeds de in 1623 gebouwde één-beukige dorpskerk. In 1652 is de kerk vergroot met een zijbeuk, het zogenoemde Noorderkruispan. Vanwege de zeer hoge bouwhistorische waarde is het gebouw aangewezen als Rijksmonument. Op het terrein zijn geen archeologische waarnemingen bekend. Wel is ten noordwesten van de kerk in het verleden menselijk botmateriaal aangetroffen (zie HDE1A). Het gebied is archeologisch van hoge waarde.

HDE5A Het Oude Slot

Het Oude Slot is vermoedelijk gebouwd tussen 1280 en 1290. Vervolgens is het kasteel een aantal malen verwoest (in 1393, 1404 en 1426) en wederom opgebouwd. Het oorspronkelijke kasteel bestond uit drie vleugels rond een binnenplein. Aan de zuidzijde bevond zich geen bebouwing. In 1810 is het kasteel afgebroken. De contouren van het slot zijn nog goed waarneembaar (grachten met een klein eiland). Het landgoed draagt ook nog steeds de naam Het Oude Slot. De Vredesbrug uit omstreeks 1648 is nog aanwezig, evenals de 'Duivenpoort', het 'Tecklenburgse Poortje' en de stenen toegangspoort met heraldische wapens. De huidige Timorstraat en Slotlaan maakten eens onderdeel uit van de 'Hoff Laen', de verbinding tussen de woonkern en het toenmalige slot. In 1947 is het kasteelterrein met bijbehorende grachten onderzocht. Daarbij konden vijf bouwfasen worden onderscheiden. Het gebied is archeologisch van zeer hoge waarde.

HDE6A Berkenrode

Het kasteel (later buitenplaats) Berkenrode is gelegen langs de Herenweg en dateert vermoedelijk uit de 15^e eeuw. Net als het Slot Heemstede is Berkenrode meerdere malen verwoest en weer opgebouwd. Zo werd het gebouw in 1573 bij het Beleg van Haarlem in de as gelegd, maar ook in 1645 en 1747 is het kasteel afgebrand. Aan het einde van de 18^e eeuw werd (de nu buitenplaats) Berkenrode op een nieuwe plek gebouwd, namelijk daar waar zich voorheen het kleine buitenplaatsje Westerduin bevond. Westerduin dateert uit het begin van de 17^e eeuw en bevond zich nabij de Willem Klooslaan. Het oude Berkenrode werd vervolgens gesloopt.

Tijdens archeologisch onderzoek in 1956 is een deel van de fundamenten en uitbraaksleuven behorende bij Berkenrode getraceerd. Ook zijn drie bakstenen putten gevonden. Het aardewerk dat tijdens het onderzoek van de drooggelegde vijver is aangetroffen dateert uit de 16^e en 17^e eeuw. De aangetroffen funderingen dateren uit de 15^e eeuw. Het gebied is archeologisch van hoge waarde.

Historische buitenplaatsen (HDE7A t/m HDE32A)

HDE7A Overbos

Kennemeroord, Overbos en Kennemerduin (alle gelegen aan de oostzijde van de Herenweg) vormden gezamenlijk eens de overtuin van Berkenrode (HDE6A). Kennemeroord werd in 1793 een zelfstandige buitenplaats (HDE16A). Ook Kennemerduin werd bebouwd (HDE15A).

HDE8A Bosbeek

Buitenplaats Bosbeek wordt voor het eerst vermeld in de 17^e eeuw als zijnde in eigendom van een Haarlemse koopman. Na 1661 werd de naam van de buitenplaats gewijzigd in Rustmeer. Enkele jaren later werd Rustmeer samengevoegd met het naburige Meervliet. Vervolgens werd de buitenplaats afgebroken. Kort na 1700 werd een nieuw huis gebouwd dat wederom Bosbeek werd genoemd. In 1784 kwam het landgoed in bezit van de familie Hope, die het meer dan een eeuw lang bewoonde in de zomermaanden. Zij bezaten al de ten noordwesten van Bosbeek gelegen buitenplaats [Groenendaal](#). Het huis van Groenendaal werd gesloopt, met uitzondering van de centrale koepelruimte (alsnog afgebroken in 1970). Het huis Bosbeek werd zodoende ook het hoofdgebouw van landgoed [Groenendaal](#). In 1913 werd het gezamenlijke landgoed verkocht aan de gemeente Heemstede. [Groenendaal](#) werd afgescheiden van Bosbeek en kreeg de functie van openbaar wandelbos. In 1950 werd de buitenplaats gekocht door de congregatie van de Zusters van de Voorzienigheid. In de bijgebouwen is een verpleeginrichting gevestigd.

Op het landgoed zijn twee waarnemingen gedaan. De eerste betreft een bijzondere vondst, namelijk een mantelspeld (een spiraalfibula) uit de late ijzertijd (250-12 v.C.). De tweede waarneming bestaat uit een 17^e-eeuwse muntvondst.

HDE9A Huis Bronstee

De buitenplaats Bronstee wordt voor het eerst vermeld in de jaren dertig van de 17^e eeuw. Aan het einde van de 19^e eeuw is de buitenplaats verdwenen. De Bronsteeweg verwijst nog naar de locatie van de voormalige buitenplaats. Veel is over de ontwikkeling van deze buitenplaats niet bekend.

HDE10A Gliphoeve

De Gliphoeve (ook wel Bleeklust of Bleekrust) is ontstaan uit een laken- en linnenblekerij die tot het buurtschap de Glijp behoorde. De blekerij ging in 1811 failliet, waarna het grondgebied werd opgekocht door een Amsterdamse koopman. Hij veranderde de blekerij in een buitenplaats dat hij Bleekrust noemde. In 1822 werd de naam gewijzigd in Gliphoeve. De Gliphoeve bleef tot de jaren dertig van de 20^e eeuw in gebruik als buitenplaats, daarna is het huis permanent bewoond geraakt.

HDE11A Groenendaal

De oorsprong van Groenendaal gaat terug tot in het begin van de 17^e eeuw. Vervolgens is het landgoed talloze malen uitgebreid. Zo werd in de eerste helft van de 18^e eeuw de kleine buitenplaats Westberglaan (voordien Het Lam) bij Groenendaal gevoegd. In 1742 werd het huis De Driesprong gesloopt en kwam de bijbehorende grond in het bezit van Groenendaal. Na de sloop van het hoofdgebouw aan het einde van de 18^e eeuw is Groenendaal verworden tot een bos. Het voormalig [landgoed Meer en Berg](#) (HDE20A) maakt sinds 1948 ook deel hiervan uit, tot 1913 ook Bosbeek (HDE.8A). In 1987 is op het landgoed een bijzondere vondst gedaan in de vorm van een mantelspeld uit de late ijzertijd (250-12 v.C.). In 1983 zijn fundamenten van een kelder en keramiek daterend uit de nieuwe tijd zijn aangetroffen.

HDE12A De Hartekamp

Het landgoed en huis De Hartekamp dateert uit de 17^e eeuw. Aanvankelijk bevond zich hier een boerenhofstede, Thorenvliet. Vanaf 1662 werd de naam veranderd in Hartekamp, het herenhuis is gebouwd kort na 1692. Tegenwoordig is het terrein in gebruik van een zorginstelling. Het historische landhuis, oranjerie en stallen zijn bewaard gebleven. In 2003

heeft op een deel van het terrein (rond de bestaande bebouwing van De Hartekamp) een inventariserend booronderzoek plaatsgevonden. Hieruit is gebleken dat in het onderzochte gebied geen archeologische waarden mogen worden verwacht.

HDE13A Eikenrode/Hertenduin/Hagenduin/Linneaushof

Eikenrode, Hertenduin en Hagenduin (aan de oostzijde van de Herenweg) vormden de overplaats van Hartekamp (HDE12A). De Linneaushof is onder meer bekend geworden doordat Carolus Linneaus hier tussen 1736 en 1738 talrijke planten heeft gekweekt en bestudeerd.

In 2000 is ter plekke van de voormalige PABO 'De La Salle' (Hagenduin) een booronderzoek verricht. Hierbij is vondstmateriaal aangetroffen dat wijst op een plaatselijke ijzerproductie, in de Romeinse tijd of vroege middeleeuwen.

HDE14A Ipenrode

Tussen de Herenweg en de duinen, in de strandvlakte, stond in de 16^e eeuw het huis de Koeckoek. Vermoedelijk betreft het van oorsprong een boerderij, gebouwd in de late middeleeuwen. Het land behorende bij deze boerderij is aan het einde van de 16^e eeuw opgesplitst. Op ieder stuk land is vervolgens een nieuwe boerderij of hofstede gebouwd; de Voorckoeckoek (voor het eerst genoemd in 1608, ten oosten van de Aerdenhoutse Vaart) en de Achterkoeckoek (ten westen van de Aerdenhoutse Vaart). Rond het midden van de 17^e eeuw is op het landgoed de Voorckoeckoek een zogenoemde heerschapwoning gebouwd. De oude boerderij de Voorckoeckoek bleef daarna nog enige jaren bestaan. Vanaf het eerste kwart van de 18^e eeuw is het herenhuis verbouwd (of opnieuw gebouwd) en kreeg het de naam Ipenrode. Kort na 1760 werd het terrein uitgebreid met gronden die oorspronkelijk tot [Leiduin](#) behoorden. Aan de oostzijde van het terrein staat nog het huidige huis Ipenrode. Tijdens archeologisch inventariserend onderzoek in 1996 zijn binnen de vierkante omgrachting uitbraaksleuven aangetroffen die vermoedelijk behoren tot de voormalige boerderij/hofstede De Voorckoeckoek.

HDE15A Kennemerduin

Ten oosten van de Herenweg, bij de Kerklaan, bevond zich in 1672 een posthuis met stal voor het verwisselen van de koetspaarden op het traject Amsterdam - Den Haag. Rond 1760 liet de heer van Heemstede het terrein achter het posthuis afzanden en beplanten. De eigenaar van het posthuis kreeg het terrein vervolgens in erfpacht. In 1854 werd de posterij definitief opgeheven. Kennemerduin vormde gezamenlijk met Kennemeroord (HDE16A) en Overbos (HDE7A) eens de overtuin van Berkenrode.

HDE16A Kennemeroord

Het landgoed Kennemeroord is gelegen tussen de Herenweg en Burgermeester van Lennepweg. Op de hoek van Kennemeroord stond sinds 1642 de herberg De Dorstige Kuil. De herberg werd in 1793 verkocht en een jaar later afgebroken om ruimte te maken voor de bouw van het huis Kennemeroord. Het oorspronkelijke huis is inmiddels gesloopt. Aan de Koediefslaan is nog de oranjerie en de tuinmanswoning bewaard gebleven. Het landgoed vormde eens samen met het Overbos (HDE7A) en Kennemerduin (HDE15A) de overtuin van het landgoed Berkenrode. Ter plekke van het landgoed werd in 1986 een onbekend aantal fragmenten aardewerk aangetroffen uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd.

HDE17A Hageveld

De buitenplaats Hageveld is ontstaan op het terrein van het voormalig Bernadieten- of Cisterciënzerklooster, op een voormalige uitloper van de strandwal. Dit klooster stond hier sinds 1456/58 en werd tijdens de reformatie (1572) weer opgeheven. De bezittingen van het voormalige klooster werden onder beheer gesteld van het geestelijk Comtoir van Haarlem, waaronder ook een hofstede met woning. In 1677 wordt deze hofstede met de naam Bernaditen Clooster aangeduid. Dit huis werd in 1860 afgebroken. Kort daarop verrees enigszins ten westen van dit oorspronkelijke huis een nieuwe villa. In de 19^e eeuw zijn ook de (resterende) kloostergebouwen gesloopt. Tussen 1920 en 1930 verscheen op de plaats van het voormalige buitenhuis de nieuwbouw van het Bisschoppelijk Seminarie Hageveld. Op het terrein Hageveld zijn tijdens onderzoek in 1958 archeologische vondsten uit de Romeinse tijd gedaan. Naast het gebruikelijk lokaal

vervaardigde materiaal zijn ook fragmenten import aardewerk aangetroffen. Recent onderzoek heeft aangetoond dat het landgoed een bewoningsgeschiedenis van 5000 jaar heeft.

HDE18A Huis te Manpad

In 1558 werd hier voor het eerst melding gedaan van een buitenplaats. In 1630 gaf de toenmalige eigenaar de opdracht om het hoofdgebouw te bouwen. Na 1666 werd het naastgelegen Cleyne Huys te Manpat aan het landgoed toegevoegd. In 1708 werd het Huis te Manpad nogmaals uitgebreid met de aankoop van een stuk land en een huis met de naam De Capel. Rond het jaar 1720 en 1730 werd Huis te Manpad ingrijpend verbouwd. Het huis is tot op heden bewaard gebleven.

HDE19A Dennenheuvel & Bloemenoord

Dennenheuvel en Bloemenoord vormden eens het overbos bij het Huis te Manpad (HDE18A).

HDE20A Meer en Berg

In 1695 wordt voor het eerst gesproken van het huis Meer en Berg. In 1730 werd het terrein uitgebreid met de aangrenzende buitenplaats. In het begin van de 20^e eeuw werd de oude woning aan de Glipperweg gesloopt en door een nieuw huis gebouwd. In 1948 kocht de gemeente de buitenplaats en voegde een deel bij het wandelbos Groenendaal en gebruikte een ander deel voor woningbouw.

HDE21A Mariënheuvel

Mariënheuvel maakte tot het begin van de 20^e eeuw onderdeel uit van Meer en Berg (HDE20A).

HDE22A Meer en Bosch

In 1643 kocht een bewindhebber van de Oostindische Compagnie, het kleine buitenplaatsje Het Paradijs. In 1668 werd het terrein uitgebreid met een boerderij. Tussen 1785 en 1696 werd vervolgens een nieuwe buitenplaats gebouwd. Enkele jaren later werd het terrein uitgebreid met een koepel, een menagerie en bijgebouwen. In 1798 werd de naam Meer en Bos aan de buitenplaats gegeven. Deze naam werd tot ca. 1810 naast de oude naam Het Paradijs gebruikt. Ondanks de gedeeltelijke bebouwing van het terrein zijn het buitenhuis en de tuinaanleg zijn voor een deel bewaard gebleven

HDE23A Galgenveld

De vaste galg bevond zich meestal op een strategische plek aan de rand van het rechtsgebied. Een dergelijke locatie was vooral bedoeld om bezoekers te laten weten dat de wet hier serieus genomen diende te worden. De keuze voor het galgenveld te Heemstede is dan ook niet verwonderlijk. Nieuwkomers over het water konden zo bij binnenkomst van het gebied zien wat hun te wachten stond als zij zich niet aan de regels hielden. De daadwerkelijke executie vond overigens vermoedelijk plaats in het centrum van Heemstede, voor de ogen van de inwoners. Het lijk werd vervolgens vervoerd naar het galgenveld en weer opgehangen, waar het na verloop van tijd in de daaronder liggende galgenput viel.

HDE24A Molen Schouwbroeker polder

Voormalige poldermolen, gelegen op de hoek van de Eerelmanstraat/Tooropkade. De molen is in het eerste kwart van de 20^e eeuw afgebroken.

HDE25A Molen nabij het oude klooster

Voormalige molen nabij het oude klooster. De molen is zichtbaar op de topografische kaart van 1894-1923.

HDE26A Molen nabij het Oude Slot

Voormalige molen nabij het voormalige klooster. De molen is zichtbaar op de topografische kaart van 1894-1923. Mogelijk is dit één van de molens die ook op 17e-eeuws kaartmateriaal staat aangeduid bij de 'Molewerf'. Op deze kaart wordt gesproken van een Korenmolen.

HDE27A Molentje van Groenendaal

Windmolen op de hoek Herfstlaan/Burgermeester van Rappardlaan. De Molenlaan loopt hier ten noordoosten van. Deze molen is omstreeks 1780 gebouwd in opdracht van de toenmalige eigenaar van het landgoed Groenendaal. De molen had als functie de bevoeiing van het park op de droge zandgrond. In 1781 werd naast de molen een stoommachine gebouwd om zorg te dragen voor voldoende aan- en afvoer van water voor de vijvers, fonteinen, enzovoorts. Het was de één van de eerste stoommachines in Nederland, maar is inmiddels gesloopt. De molen is gespaard gebleven en in 1990 gerestaureerd.

HDE28A Molen van Höcker/De Nachtegaal

Voormalige stellingmolen (koren) ten zuiden van de Glipperdreef in het verlengde van de Dr. J. Th. De Visserstraat. Een restant van de molen is nog zichtbaar. Het betreft een Rijksmonument.

HDE29A Overig onbebouwd gebied op de strandwal

Onbebouwd gebied zonder (bekende) archeologische waarden, gelegen ter hoogte van de strandwal.

HDE30A Overig onbebouwd gebied op de strandvlakte

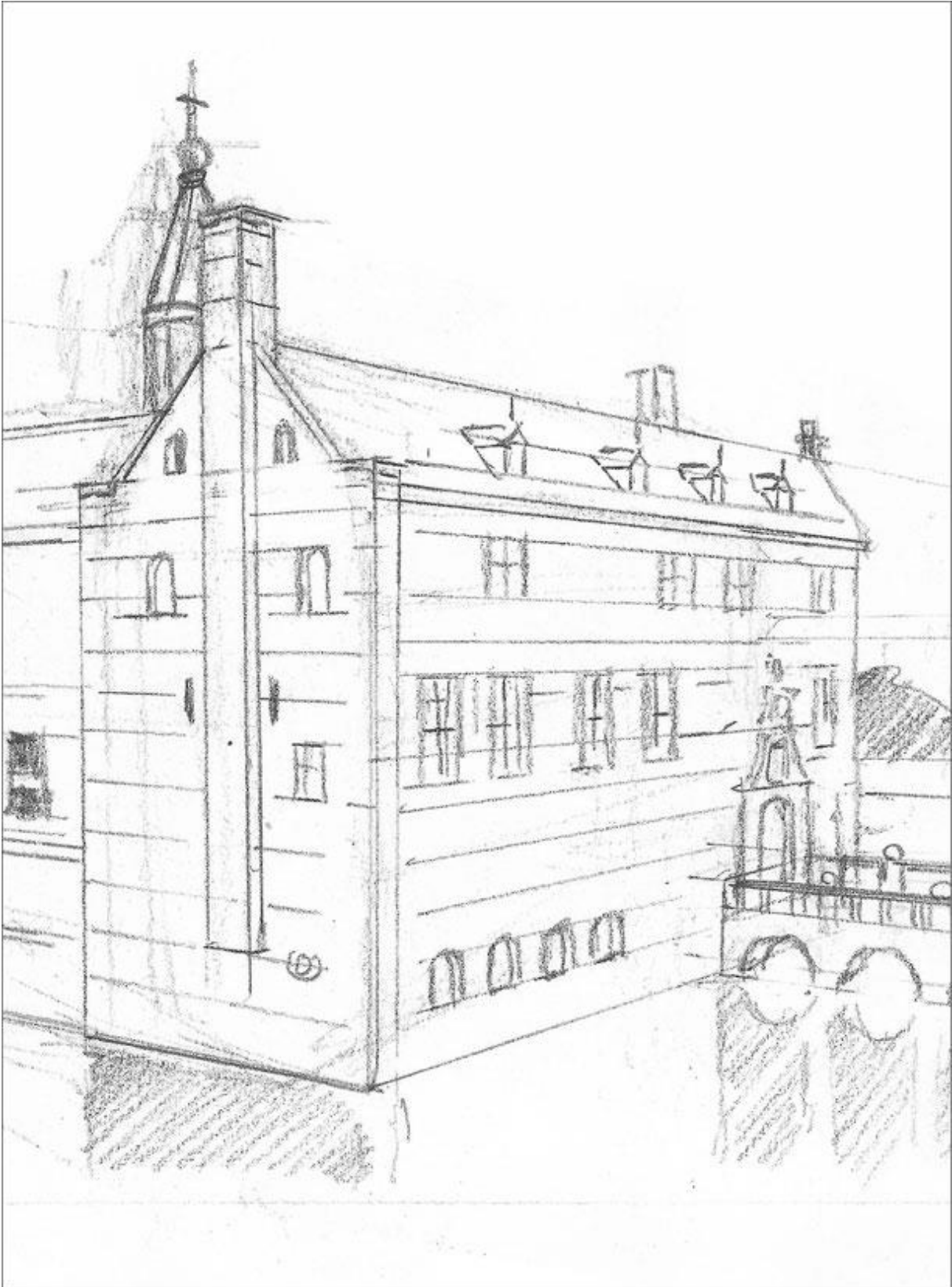
Onbebouwd gebied zonder (bekende) archeologische waarden, gelegen ter hoogte van de strandvlakte.

HDE31A Recent verstoord gebied op de strandwal

Gebied gelegen op de strandwal zonder (bekende) archeologische waarden waarvan bekend is dat de ondergrond in het recente verleden is verstoord.

HDE32A Recent verstoord gebied op de strandvlakte

Gebied gelegen op de strandvlakte zonder (bekende) archeologische waarden waarvan bekend is dat de ondergrond in het recente verleden is verstoord.

De aanvrager van een vergunning dient, als dat op grond van de Archeologische Waardenkaart Heemstede noodzakelijk wordt geacht, een archeologisch bureauonderzoek te laten uitvoeren. Het doel is primair het vaststellen van de behoudenswaardigheid van archeologische resten. Indien de gemeente verantwoordelijk is voor een bepaalde vergunningverlening wordt nagegaan of er archeologische waarden in het geding zijn.

1. Bureauonderzoek

De cyclus van archeologische monumentenzorg begint met een inventarisatie van wat er van een gebied bekend is. Hierbij wordt informatie verzameld over al bekende vindplaatsen, historische structuren, geologie, bodemgesteldheid, historisch grondgebruik en archeologie ter plaatse. Ook wordt gekeken naar het huidige grondgebruik en of er al verstoringen van het gebied hebben plaatsgevonden.

Dit bureauonderzoek dient, afhankelijk van de resultaten, aangevuld te worden met nader onderzoek. Indien er geen archeologische waarden in de grond aanwezig blijken te zijn, zijn er vanuit archeologisch oogpunt geen bezwaren tegen vergunningverleningen of ontheffingen van het bestemmingsplan.

Indien de rapportage(s) niet voldoet (voldoen) aan de inhoudelijke voorschriften die hiervoor gelden, kan de gemeente, conform de standaardprocedure bij de ontvankelijkheidstoets, binnen 4 weken om aanvullende gegevens vragen. De aanvrager heeft vervolgens maximaal 4 weken de tijd om de aanvullende gegevens aan te leveren. Doet de aanvrager dit niet of is de aanvulling onvoldoende, dan kan de gemeente besluiten de aanvraag verder buiten behandeling te laten.

2. Inventariserend veldonderzoek

Om op een verantwoorde manier rekening te kunnen houden met de archeologische waarden, is het belangrijk om terreinen met een archeologische verwachting nader te onderzoeken. Dit gebeurt door een veldkartering en slootkantinspectie, waarbij het oppervlak van een toekomstige bouwlocatie wordt belopen om archeologische sporen te traceren en de eventuele zichtbaarheid ervan vast te stellen. Door middel van grondboringen en proefsleuven wordt nagegaan of er archeologische waarden in de bodem aanwezig zijn.

Het veldonderzoek mondt uit in een schriftelijke rapportage. Het rapport besluit met een zogenoemd selectieadvies over het vervolgtraject. Op basis van dit selectieadvies neemt het college een selectiebesluit, na het raadplegen van een onafhankelijke senior archeologische adviseur. Hierbij wordt besloten of er aan de vergunningverlening of ontheffing voorwaarden worden verbonden ter bescherming van de archeologische waarden. En zo ja, welke. Met andere woorden, in het selectiebesluit wordt aangegeven welke gevolgen de bevindingen hebben voor de verdere uitwerking van het betreffende plan of besluit.

3. Archeologisch vervolgonderzoek

Bij deze besluitvorming is het behoud van archeologische waarden in situ (in de bodem) het uitgangspunt. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt in de perioden waaruit de archeologische waarden dateren. Anders gezegd, alle historische perioden worden in Heemstede van belang geacht.

Behoud in situ kan worden gerealiseerd door een archeologisch waardevolle vindplaats buiten ruimtelijke ontwikkelingen te houden of - plant technisch of civieltechnisch - in te passen in de inrichting van het plangebied. Plantechnische inpassing van archeologie houdt in dat het plan zodanig wordt geherstructureerd dat op de locatie van de archeologische waarden

geen bodemversturende activiteiten zullen plaatsvinden. Bij civieltechnische inpassing worden bouwingrepen ter plaatse van de archeologische waarden zodanig uitgevoerd dat aantasting wordt voorkomen of geminimaliseerd.

Niet in alle gevallen hoeft het college echter te kiezen voor behoud in situ. Wanneer andere (maatschappelijk of economische) belangen zwaarder wegen - dit ter beoordeling van het college - zal aan de vergunningverlening of ontheffing de voorwaarde worden verbonden dat de aanvrager over dient te gaan tot archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving. Oftewel er wordt besloten tot behoud ex situ.

Voorafgaand aan de archeologisch vervolgonderzoek - de opgraving - wordt een programma van eisen opgesteld, waarin het uitgevoerde onderzoek wordt samengevat, de verwachtingen worden gegeven wat voor soort archeologische sporen en vondsten aanwezig kunnen zijn en welke bijdrage het onderzoek kan leveren aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen naar de bewoningsgeschiedenis. Ook worden de eisen opgeschreven die aan de uitvoering van het veldwerk en de rapportage worden gesteld.

Tijdens de opgraving worden de archeologische structuren in kaart gebracht, gefotografeerd en beschreven. Vervolgens wordt de gehele administratie in een digitaal bestand omgezet, zodat de gegevens voor analyse toegankelijk worden. De vondsten en monsters worden na opgraving gedocumenteerd en bewaard in het archeologisch depot.

Dit conform alle geldende kwaliteitsregels van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Het eigendomsrecht komt na opgravingen toe aan de provincie. Vanuit het provinciaal depot kunnen vervolgens vondsten ter beschikking worden gesteld ten behoeve van lokale exposities.

Tot slot het volgende. De gemeente Heemstede is niet alleen bevoegd gezag, maar ook initiatiefnemer van bodemversturende activiteiten. Net als iedere andere "verstoorder" dient zij in de onderhavige gevallen archeologisch (voor)onderzoek uit te laten voeren.

Op de volgende pagina is het proces aangegeven dat doorlopen dient te worden, indien een vergunningaanvraag uiteindelijk leidt tot een opgraving. Tevens geeft het schema aan hoe de rolverdeling in het proces is. Iedere stap eindigt met de afweging of er voldoende informatie beschikbaar is om een verantwoorde beslissing over eventuele vervolgacties te kunnen nemen. Als er geen archeologische waarden in de grond blijken te zitten of worden verwacht, stopt het proces na stap 4 of 7. Er vindt op deze wijze een trechtering plaats van betrekkelijk eenvoudige onderzoeksmethoden in de beginfase, naar meer complexe en kostbare werkzaamheden. Op deze wijze wordt in de ruimtelijke ordening het archeologisch belang meegewogen via een proportionele inzet van middelen. Het spreekt voor zich dat we hierbij grote waarde hechten aan de uitwerking van het archeologisch onderzoek: het draagt immers bij aan de kennisvergroting van het Heemsteedse bodemarchief.

PROCEDURE ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK:			
Gemeente	Initiatiefnemer, Gemeente, particulier, Projectontw.	Archeologisch senior-adviseur (gecertificeerd)	Archeologisch bedrijf (gecertificeerd)
	1. Vraagt vergunning aan in verband met planrealisatie		
2. Stelt op basis van de archeologische beleidskaart de initiatiefnemer de eis tot archeologisch bureauonderzoek (archeologisch vooronderzoek)			
	3. Geeft opdracht tot bureauonderzoek		
			4. Verricht bureauonderzoek, leidend tot archeologisch advies
5 Stelt aan initiatiefnemer de eis tot inventariserend veldonderzoek (archeologisch vooronderzoek)			
	6. Geeft opdracht voor uitvoering inventariserend veldonderzoek		
			7. Voert inventariserend veldonderzoek uit en verzorgt de rapportage (vooronderzoek)
		8. Analyseert en interpreteert resultaten van het inventariserend veldonderzoek in de vorm van een selectieadvies	
9. Neemt selectiebesluit op basis van selectieadvies			
10. Geeft opdracht tot opstellen van het programma van eisen voor definitieve opgraving			
		11. Stelt het programma van eisen op voor definitieve opgraving	
12. Keurt programma van eisen goed			
13. Geeft opdracht tot directievoering van de definitieve opgraving			
	14. Geeft opdracht tot uitvoering van de definitieve opgraving		
		15. Realiseert directievoering tijdens de definitieve opgraving	15a. Voert de definitieve opgraving uit en verzorgt de rapportage
		16. Adviseert de bevoegde overheid over de rapportage	
17. Keurt de rapportage goed			

Tekst: Gemeente Heemstede, afdeling Welzijnszaken

Illustratie: Eric J. Coolen